

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ЛІЧЕРЕП АРТЕМ ОЛЕКСІЙОВИЧ

Допускається до захисту:
завідувач кафедри менеджменту та
поведінкової економіки,
д-р екон. наук, професор

_____ О.А. Дороніна
« ____ » _____ 2024 р.

**УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ**

Спеціальність 073 Менеджмент
ОП «Менеджмент»

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Науковий керівник:
М.О. КРИМОВА, к.е.н, доцент,
доцент кафедри менеджменту та
поведінкової економіки

(підпис)

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали/за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця 2024

АНОТАЦІЯ

Лічереп А. О. Управління якістю та конкурентоспроможністю сільськогосподарської продукції (на прикладі ТОВ «Агрофірма-Обрій»). Спеціальність 073 Менеджмент ОП «Менеджмент». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2024.

У кваліфікаційній (бакалаврській) роботі розкрито економічну сутність конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та механізми її формування. Узагальнено наукові трактування та методологічні аспекти якості продукції. Визначено принципи системного підходу щодо управління якістю продукції як головного чинника забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції.

Представлено організаційно-економічну характеристику ТОВ «Агрофірма-Обрій». Досліджено систему управління якістю продукції на підприємстві. Проведена оцінка якості та конкурентоспроможності продукції Товариства. Визначено економічні проблеми якості продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій». Виявлено та проаналізовано проблеми збору та зберігання урожаю.

З врахуванням висновків проведеного аналізу визначено шляхи удосконалення управління якістю та конкурентоспроможністю продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій». Розроблено пропозиції щодо підвищення управління якістю та конкурентоспроможністю продукції підприємства. Сформовано напрями підвищення якості та конкурентоспроможності продукції за допомогою оновлення технічної бази підприємства та оновлення умов зберігання продукції.

Ключові слова: конкурентоспроможність продукції; якість продукції, управління якістю і конкурентоспроможністю продукції; ефективність управління; фактори.

55 стор., 20 табл., 7 рис., 12 дод., 41 джерело.

ANNOTATION

Licherep A. O. Management of the quality and competitiveness of agricultural products (on the example of Agrofirma-Obriy LLC). Specialty 073 «Management» OP «Management». Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

The qualification (bachelor's) work revealed the economic essence of the competitiveness of agricultural products and the mechanisms of its formation. Scientific interpretations and methodological aspects of product quality are summarized. The principles of the system approach to product quality management as the main factor in ensuring the competitiveness of agricultural products are defined.

The organizational and economic characteristics of LLC «Agrofirma-Obriy» are presented. The product quality management system at the enterprise was studied. An assessment of the quality and competitiveness of the Company's products was carried out. The economic problems of product quality of LLC «Agrofirma-Obriy» were identified. The problems of harvest collection and storage were identified and analyzed.

Taking into account the conclusions of the conducted analysis, the ways of improving the quality and competitiveness of the products of Agrofirma-Obriy LLC were determined. Proposals have been developed to improve the quality management and competitiveness of the company's products. Directions for improving the quality and competitiveness of products have been formed by updating the technical base of the enterprise and updating the conditions of product storage.

Key words: product competitiveness; product quality, product quality and competitiveness management; management efficiency; factors.

55 pages, 20 tables, 7 figures, 12 appendices, 41 sources.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПРОДУКЦІЇ.....	7
1.1 Економічна сутність конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції.....	7
1.2 Наукові трактування та методологічні аспекти якості продукції.....	12
1.3 Система управління якістю як головний чинник забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції.....	14
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ТОВ «АГРОФІРМА-ОБРІЙ»).....	21
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства.....	21
2.2 Формування системи управління якістю як чинника конкурентоспроможності продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій».....	31
2.3 Оцінка та проблеми управління якістю та конкурентоспроможності продукції підприємства.....	36
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ТОВ «АГРОФІРМА-ОБРІЙ».....	45
3.1 Вдосконалення системи оцінювання якості продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій».....	45
3.2 Пропозиції щодо підвищення управління якістю та конкурентоспроможністю продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій».....	47
3.3 Підвищення якості та конкурентоспроможності продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій» за допомогою оновлення технічної бази підприємства та за умов зберігання продукції	50
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	58
ДОДАТКИ	62

ВСТУП

Актуальність дослідження. Україна є одним з найбільших експортерів сільськогосподарської продукції в світі, а її аграрний сектор відіграє важливу роль у національній економіці нашої країни. Проте євроінтеграційні прагнення України супроводжуються новими викликами, зокрема, необхідність адаптації до високих стандартів якості ЄС, змін у торговельній політиці та зростання конкуренції на європейському ринку. Реалізація лідерського потенціалу потребує вирішення проблеми забезпечення конкурентоспроможності продукції українського сільськогосподарського виробника.

Питання управління якістю та конкурентоспроможністю сільськогосподарської продукції набуває особливої актуальності, адже завдяки ефективній системі управління конкурентоспроможністю та якістю продукції можливим стає забезпечення стійкого положення підприємств на ринку, через формування та зростання їх конкурентних переваг. Ефективне управління якістю та конкурентоспроможністю може допомогти українським виробникам не тільки вижити в сучасних важких умовах, а й просунутися на європейському ринку, збільшивши при цьому обсяги експорту та додану вартість вітчизняної продукції.

Проблемам якості та конкурентоспроможності продукції присвятили свої роботи такі вітчизняні фахівці як: Л. В. Балабанова, І. А. Дмитрієв, О.І. Драган, М. П. Костюченко, Т. О. Кузьміна, Р. Л. Лупак, К. Л. Лучишина, Т. В. Харчук, О. Б. Чернега, Е. І. Цибульська та інші.

Мета дослідження – обґрунтування теоретичних засад та практичних напрямків підвищення управління якістю та конкурентоспроможністю сільськогосподарською продукцією підприємства.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішені таких **завдань**:

- розкрити економічну сутність конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції;

- дослідити наукові трактування та методологічні аспекти якості продукції;

- охарактеризувати систему управління якістю як головного чинника забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції;
- надати організаційно-економічну характеристику діяльності ТОВ «Агрофірма-Обрій»;
- дослідити систему управління якістю продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій»;
- здійснити оцінку та виявити проблеми управління якістю та конкурентоспроможності продукції підприємства;
- визначити шляхи удосконалення управління якістю та конкурентоспроможністю продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій» та надати пропозиції щодо підвищення управління якістю та конкурентоспроможністю продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій» за допомогою оновлення технічної бази підприємства та умов зберігання продукції.

Об’єкт дослідження – методи та процеси управління якістю та конкурентоспроможністю продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій».

Предмет дослідження є організаційно-економічні відносини, що виникають у процесі управління конкурентоспроможністю продукції на основі підвищення її якості.

Методи бакалаврської роботи. У роботі використані методи системно-структурного і порівняльного аналізу (при аналізі конкурентних переваг підприємств); метод структурно-логічного аналізу та економіко-статистичний метод (при дослідженні розвитку ТОВ «Агрофірма-Обрій», та аналізу існуючих оцінок конкурентоспроможності підприємства).

Теоретичне та практичне значення. Обґрунтовані у роботі результати та висновки формують наукову та практичну основу для вирішення проблем формування конкурентоспроможності ТОВ «Агрофірма-Обрій».

Структура та обсяг бакалаврської роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (40 найменувань), додатків. Загальний обсяг роботи становить 53 сторінки друкованого тексту. Робота містить 20 таблиць та 7 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПРОДУКЦІЇ

1.1 Економічна сутність конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції

В ринкових умовах конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції характеризується наявністю багатьох аспектів. Під конкурентоспроможністю продукції слід розуміти комплекс вартісних та споживчих товарів, а оцінка конкурентоспроможності здійснюється в порівнянні з продукцією конкурентних підприємств такої ж галузі.

В економічній науці використовуються різні тлумачення щодо поняття «конкурентоспроможність продукції». Ці тлумачення можна згрупувати таким чином: за наявністю ринкових переваг, ступенем задоволення попиту споживачів, за характеристиками та властивостями продукції, за прибутковістю виробників [8, с. 67].

Деякі дослідники вважають конкурентоспроможність продукції комплексом її якісних та вартісних і характеристик, що створюють її перевагу над товарами-аналогами та визначають успіх продукції на ринку [10, с. 9].

Л. В. Балабанова і В. В. Холод під конкурентоспроможністю продукції розуміють співвідношення її якісних і вартісних характеристик, які задовольняють потреби споживачів, створюють переваги товарів на ринку та відповідають вимогам ринку [1, с. 8].

Конкурентоспроможність продукції за визначенням О. І. Драган, є ступенем її відповідності потребам споживачів за економічними, технічними та екологічними характеристиками [7, с. 35]. На думку Харченко М. О., конкурентоспроможність продукції визначається як високий рівень задоволення потреби споживачів у співставленні з найкращими товарами-аналогами, які мають сертифікат якості [36, с. 163].

Поняття «конкурентоспроможність продукції» слід пов'язувати з її прибутковістю. В. І. Гринь трактує «конкурентоспроможність продукції» має відповідати вимогам конкурентного ринку та задовольняти потреби споживачів і при цьому забезпечувати високий рівень доходів його виробнику [4, с. 89].

Огляд різних підходів до визначення конкурентоспроможності товару (продукції, послуг), що зведені в таблиці 1.1 (Додаток А), дозволяють виділити такі основні риси цього поняття:

- є комплексною характеристикою – конкурентоспроможність товару визначається на підставі груп критеріїв: вартісних та якісних;
- є відносною характеристикою – конкурентоспроможність будь-якого товару може бути встановлена в результаті порівняння товару, що оцінюється, і товару-аналогу;
- виступає мірою привабливості для споживача – визначається ступенем задоволення сукупності різнопланових, іноді суперечливих вимог, тобто набуває ще й індивідуального відтінку;
- розглядається по відношенню до конкретного ринку – конкурентоспроможний товар на одному ринку може виявитися зовсім неконкурентоспроможним на іншому;
- розглядається по відношенню до конкретного моменту часу – враховує зміни ринкової кон'юнктури.

Як бачимо, у формулюваннях цього визначення існує ряд відмінностей, але спільним є те, що конкурентоспроможність продукції виявляється на ринку в момент її реалізації. Конкурентоспроможність продукції визначає споживач, який хоче її купити і яка задовольняє його вимоги. Таким чином, конкурентоспроможність продукції є поняттям відносним, оскільки визначається на основі конкурентних переваг та залежить від ринкового середовища [10, с. 14].

Як зауважують ряд дослідників щоб продукція була конкурентоспроможною, вона має відповідати необхідним параметрам, які є її кількісними характеристиками та враховують галузеву особливість оцінки

конкурентоспроможності [30, с. 181]. При оцінці параметрів конкурентоспроможності продукції, враховують групу, яку вона представляє, взаємодію продавця та покупця, ринкове середовище оскільки значення одного і того ж параметра може задовольняти споживача і при цьому не влаштовувати товаровиробника, або навпаки.

Драган О. І виділяє економічні, технічні і нормативні параметри конкурентоспроможності продукції (рис. 1.1) [7, с. 36].

Рисунок 1.1 – Класифікація параметрів конкурентоспроможності продукції

Із рисунка бачимо, що технічні параметри поділяються на ергономічні, естетичні і параметри призначення. Економічні – на одноразові та поточні. Нормативні – на параметри безпеки, екологічності та патентної чистоти. Група технічних і нормативних параметрів є характеристикою якості продукції, її екологічності та безпечності [30, с. 181].

Технічні параметри продукції можна застосовувати під час визначення її фізичних і технічних характеристик. Естетичні параметри виражають виразність продукції за зовнішнім виглядом, формою, композицією, та оригінальністю. Щодо ергономічних показників, то вони характеризують відповідність продукції фізіологічним властивостям людини під час її використання або споживання. Параметри призначення визначають функції продукції які вона виконує та

описують галузь використання продукції. Ці параметри відображають корисний ефект від використання даної продукції в певних умовах.

Параметри призначення поділяють на класифікаційні, конструктивні та параметри технічної ефективності. Класифікаційні параметри використовують при оцінюванні продукції під час вибору сфери її застосування [3, с. 105]. Параметри технічної ефективності визначають наскільки технічні характеристики продукції відповідають науково-технічному прогресу та вимогам сьогодення. Конструктивні параметри характеризують склад товару, його параметри, розмір, масу, структуру та виявляються у конструкторських та проектних рішеннях.

Економічні параметри враховують витрати на виробництво та купівлю товару, післяпродажне обслуговування, гарантію і утилізацію. До одноразових витрат включають ціну продукції, витрати на транспортування, налаштування та пробний запуск. До поточних витрат відносять витрати на паливе, електроенергію, сировину, обслуговування, допоміжні матеріали, ремонт, запчастини тощо.

До нормативних параметрів належать параметри патентної чистоти, безпеки та екологічності. Параметри патентної чистоти це ступінь впровадження у продукції технічних рішень, що не потрапляють під дію введених в країні патентів, де запланований збут. У разі наявності в продукції рішень, що не мають патентної чистоти, подальший аналіз конкурентоспроможності можна буде провести лише після оцінювання або розроблення заходів, що спрямовані на забезпечення такої патентної чистоти.

Параметри безпеки та екологічності містять вимоги до продукції, що встановлюють національні та міжнародні стандарти, закони і нормативні акти, стандарти підприємств-виробників даного товару, технічні регламентами та результатами сертифікації продукції [3, с. 103].

У забезпеченні конкурентоспроможності значну роль відіграють якісні показники продукції, які забезпечують товаровиробнику переваги в конкурентній боротьбі та є головним критерієм для покупця. Важливого

значення це набуває у тому випадку коли розширюється сфера впровадження нових енергозберігаючих технологій виробництва сільськогосподарської продукції, якість якої значно погіршується. За допомогою якості продукції можна визначити взаємозв'язок між переробними підприємствами й виробникам та збільшити попит на ринку [28, с. 152].

Щоб підвищити якість вітчизняної продукції та її конкурентоспроможність необхідно:

- удосконалити систему агротехнічних і техніко-технологічних заходів виробництва продукції та її збуту;
- здійснити належний контроль за якістю продукції на всіх етапах її виробництва і збуту;
- впровадити у виробництво нові гібриди та високоврожайні сорти сільськогосподарських культур. Аграрні підприємства в умовах конкуренції зможуть успішно працювати лише тоді, коли постійно турбуватимуться про підвищення якості продукції та задоволення попиту споживачів.

Отже, під конкурентоспроможністю продукції слід розуміти цілу систему показників та параметрів, що відображають її кількісні та якісні характеристики. Оцінку показників конкурентоспроможності продукції здійснюють споживачі та виробники. Вивчення процесу конкурентоспроможності продукції залежить від правильного обрання методів дослідження що дає можливість встановлювати визначення кількісних характеристик продукції та виробляти шляхи підвищення її конкурентоспроможності для покращення діяльності підприємства.

Конкурентоспроможність продукції містить цілу систему різноманітних параметрів: економічні, організаційні, технологічні, технічні, нормативно-правові, збутові, екологічні, які в процесі взаємодії забезпечують високу якість продукції та попит на ринку.

1.2 Наукові трактування та методологічні аспекти якості продукції

Якість продукції і послуг, їхня безпека відіграють велику роль в економіці країни. Тому щоб вийти підприємству із кризового стану необхідно якнайшвидше освоїти конкурентоздатність продукції, дотримуватися технічних параметрів виробництва, впроваджувати ефективну систему управління якістю.

Під якістю продукції дослідники розуміють сукупність властивостей, що зумовлюють її здатність задовольняти певні потреби споживачів відповідно до свого призначення [33, с. 156]. Як показує аналіз наукових праць трактування якості є досить різнобічним, проте ці трактування об'єднує загальна філософія дефініції. Наприклад, Ф. Кросбі визначає якість як відповідність сучасним вимогам. Д. Джуран визначає якість як відповідність призначенню. А. Фегенбаум під якістю розуміє сукупність складних ринкових, технічних та експлуатаційних характеристик виробу, завдяки яким він відповідає очікуванням споживача. Д. Харрінгтон визначає якість як задоволення споживача за ціною, яка йому прийнятна [21, с. 102].

Під якістю продукції слід розуміти сукупність властивостей та характеристик продукту, котрі надають йому здатність задовольняти обумовлені потреби. Таке визначення якості продукції наведено в стандарті ISO і є поширеним в країнах з розвиненою економікою. В межах ISO у 1986 р. були сформульовані терміни щодо якості для всіх галузей бізнесу і промисловості, і ця термінологія була уточнена у 1994 р. Отже, відповідно стандарту ISO поняття якості продукції означає сукупність характеристик об'єкта, що відноситься до його здатності задовольняти потреби споживача [31].

Сучасні дослідники під якістю продукції розуміють споживчі, параметричні, експлуатаційні, технологічні, дизайнерські властивості виробу, рівень його стандартизації та уніфікації, надійність і довговічність. Щодо економічної категорії, то якість продукції відбиває сукупність властивостей продукції, що зумовлюють міру її придатності задовольняти потреби споживача.

В загальній моделі якість продукції її підтримання та досягнення не можуть розглядатися ізольовано від інших структурних елементів підприємства.

Вона є однією з таких складових, і за логікою функціонування підприємства дана категорія є однією із похідних від цілого комплексу якісних показників, які можуть мати або ж не мати кількісної інтерпретації.

Якість продукції формують ряд важливих чинників, а саме:

- прагнення підприємства до оперативного використання нових досягнень науково-технічного прогресу;
- вивчення внутрішнього і міжнародного ринків та потреб різноманітних категорій споживачів;
- використання творчого потенціалу персоналу через виховання, навчання, систематичного підвищення кваліфікації, мотивацію матеріального та морального характеру.

Для оцінки якості важливо використовувати такі властивості:

- 1) технічний рівень, що вказує на матеріалізацію в продукції науково-технічних досягнень;
- 2) естетичний рівень, що характеризується комплексом властивостей, які пов'язані з естетичними поглядами і відчуттями;
- 3) експлуатаційний рівень, що пов'язаний з технічною стороною використання даної продукції;
- 4) технічна якість (надійність, тривалість терміну служби).

Для підвищення якості продукції необхідно розробляти комплексну, взаємопов'язану систему економічних, технічних, організаційних, соціальних та мотиваційних заходів, що забезпечують необхідний рівень якості на всіх стадіях виробництва і споживання продукції [34, с. 91-94].

Отже, якість продукції є основним фактором підвищення конкурентоспроможності на вітчизняному та зарубіжних ринках. Маючи високі стандарти якості продукції вітчизняні підприємства можуть завоювати зарубіжні ринки, мати можливість істотно підвищувати ефективність своєї діяльності, забезпечувати споживачів продукцією і послугами, що відповідають їхнім потребам та вимогам законодавства.

1.3 Система управління якістю як головний чинник забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції

Щоб підприємство стало конкурентоспроможним важливою умовою має бути забезпечення відповідної якості та конкурентоспроможності продукції. Ефективним засобом забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств є гнучкість його виробничих систем та здатність адаптуватись до змін в умовах сьогодення з меншими витратами або без втрат.

Сьогодні в агровиробничих підприємствах особливого характеру набуває вдосконалення механізму формування системи управління якістю, яка виступає гарантом здатності підприємств ефективно та стабільно виробляти та постачати продукцію [2, с. 147].

Ряд науковців розглядають управління якістю продукції як планомірний, постійний та цілеспрямований процес, що має вплив на фактори та умови на усіх ланках, що забезпечують створення продукції належної якості та повноцінне її використання [23, с. 80]. Таке визначення дозволяє простежити процес управління якістю, починаючи з його планування і до вивчення ступеня задоволення споживачів. Сенс управління якістю полягає не просто у досягненні певного рівня якості, а й в тому, щоб вона була затребувана.

Інші науковці під управлінням якістю продукції розуміють підготовку і внесення в план з якості, нормативну, технічну документацію значень показників якості знову освоюваної або продукції, що модернізується, або зміну показників якості продукції, що випускається, а також виконання необхідних робіт для досягнення і підтримки цих значень показників [18, с. 189].

Відповідно міжнародних стандартів під системою управління якістю слід розуміти цілісну організаційну структуру, процедури, процеси та ресурси, відповідальність, які забезпечують процес управління якістю [26, с. 165].

Дієвим механізмом управління є система менеджменту якості, що створена відповідно до міжнародних стандартів ISO серії 9000. Ця система визначає вісім принципів менеджменту якості, які використовуються для підвищення показників діяльності організації, які представлені у табл. 1.2 [16, с. 58].

Таблиця 1.2 – Принципи стандартів серії ISO 9000 [16, с. 58]

Принцип	Сутність
Клієнтоорієнтованість	Підприємство залежне від споживачів, їх потреб та очікувань
Лідерство керівництва	Керівництво встановлює єдність цілі та напрямів діяльності
Залученість працівників	Використання можливостей персоналу на всіх рівнях дає можливість підприємству досягнути визначених цілей
Процесний підхід	Необхідний результат досягається швидше, якщо діяльністю та відповідними ресурсами керують як процесом
Системний підхід до управління	Дослідження менеджменту як складної єдиної системи взаємопов'язаних процесів
Постійне покращення	Постійне поліпшення діяльності підприємства в цілому варто розглядати як її незмінну мету
Прийняття рішень на основі перевіреної інформації	Ефективні рішення гуртуються на аналізі великого обсягу даних
Надійні база постачальників	Організація та існуючі постачальники взаємопов'язані, тому створення відносин, заснованих на взаємовигоді, сприяють здатності обох сторін створювати цінності

Серія міжнародних стандартів ISO застосовуються у багатьох країнах і використовуються підприємствами будь-яких форм, незалежно від чисельності, обсягу виробництва чи сфери діяльності. Ці стандарти в Україні повністю збігаються з національними стандартами серії ДСТУ ISO 9000.

Система управління якістю продукції це частина системи управління організацією, яка спрямована на досягнення результатів відповідно до цілей у сфері якості, щоб задовольнити потреби, очікування та вимоги зацікавлених сторін.

В аграрній сфері особливість управління якістю продукції обумовлена тим, що лише частина робочих процесів може впливати на якість продукції від початку процесу отримання готового продукту до його реалізації споживачам, а велика частина – опосередковано.

На економічну конкурентоспроможність та якість сільськогосподарської продукції може впливати ряд факторів, які за часом їхньої дії, характером впливу та інших умов недостатні. Науковці вважають, що якість формується на всіх стадіях виробництва, тому в основу класифікації слід покласти наступне угруповання факторів:

- матеріальні (засоби виробництва);
- особистісні (робоча сила).

До матеріальних умов відносять:

- якість матеріально-технічних ресурсів (добрива, корми, насіння та т.п.);
- якість технологічних процесів;
- технічна оснащеність;
- рівень технічної оснащеності технологічних та закупівельно-збутових операцій, процесів зберігання, переробки зерна тощо. Ці фактори обов'язково потрібно урахувати, інакше управління якістю буде недосконалим [24, с. 194].

До особистісних факторів слід віднести:

- якість робочої сили (кваліфікація, досвід);
- організацію та оплату праці, форми поділу;

Стимулювання праці працівників є важливим елементом, яке тісно пов'язане з розподілом тому що воно встановлює залежність між винагородою за працю та рівнем якості праці, роботи та зрештою – продукції.

Важливу роль відіграють соціальні фактори. За допомогою цих факторів забезпечується нормальна трудова діяльність та відтворення робочої сили, а саме: оплачувані відпустки у зв'язку з народженням дітей, санаторно-курортне лікування та ін.

Класифікація перелічених факторів дає можливість всі фактори пов'язати в систему, що об'єднує не тільки ті з них, які безпосередньо беруть участь у процесі виробництва, а й фактори, що мають значний вплив, при цьому не беручи участь у виробництві готового продукту, але дає можливість на будь-якому рівні використовувати дію того або іншого фактору як засобу підвищення якості роботи та продукції.

Найважливішою складовою діяльності з управління якістю на підприємстві є контроль. Головним завданням контролю є перевірка відповідності продукції або процесу, який може впливати на якість продукції, встановленим вимогам, виявлення невідповідності та відхилень від нормативів з метою їх усунення та подальшого коригування.

Щоб добитися успіху на ринку, підприємства обирають стратегію високої якості продукту та беруть за пріоритет поточну діяльність, яка націлена на конкретного споживача. Така стратегія направлена на виконання мети підприємства, що гарантує їй успіх, змінює діяльність підприємства водночас зі зміною зовнішнього середовища та кон'юнктури ринку (рис. 1.2).

Рисунок 1.2 – Управління якістю як елемент стратегічного управління виробництвом [6, с. 125]

Цільовий підсистемі притаманні такі риси: властиві системі управління виробництвом загалом та специфічні, які доповнюють загальні фактори управління виробництвом та взаємодіють із ними.

Впровадження та сертифікації систем управління якістю відповідно до міжнародних стандартів ISO серії 9000, на рівні підприємства, дає можливість збільшити обсяги виробництва та реалізації продукції вищої якості, а це означає зростання кількості споживачів, що відзначається підвищенням рівня організації виробничих процесів та поглибленням корпоративної культури [2, с. 147].

Якість продукції значно впливає на її конкурентоспроможність. Циліорик Г. І. розглядає вплив якості продукції на її конкурентоспроможність таким чином (рис. 1.3) [22, с. 29].

Рисунок 1.3 – Вплив якості та конкурентоспроможності продукції на підвищення ефективності діяльності підприємства [22, с. 29]

Як заповнюють дослідники, щоб підвищити якість продукції підприємства та ефективність його діяльності, постійно необхідно вдосконалювати систему управління якістю. Кожне підприємство прагне експортувати свою продукцію на міжнародні ринки, тому доцільно замість вдосконалювання вітчизняних стандартів пристосовуватись до міжнародних стандартів якості [16, с. 58].

Українські підприємства найбільш використовують систему управління якістю НАССР – система аналізу небезпечних факторів та контролю критичних точок (НАССР –Hazard Analysis and Critical Control Points). В основі вказаної системи лежить оцінка небезпек, які можуть вплинути на харчовий продукт у процесі його виробництва, зберігання, реалізації та використання.

Використання системи менеджменту безпеки харчових продуктів на базі ідеї (НАССР –Hazard Analysis and Critical Control Points) надає підприємству можливість:

- здійснювати безперервний контроль на всіх етапах виробництва таким чином надавати гарантії виробництва безпечних продуктів;
- керувати усувати, мінімізувати чи запобігати критичними чинниками, що загрожують безпеці харчової продукції їх виникненню;
- гарантувати, що харчова продукція є безпечною на момент її споживання;
- гарантувати належні санітарні умови виробництва у відповідності до норм міжнародного законодавства;
- забезпечити відповідність законодавчим та нормативним вимогам щодо безпеки харчової продукції;
- надати довіру партнерам, споживачам та органам влади до продукції, яка виробляється та підвищити імідж підприємства;
- збільшити відповідальність працівників за випуск безпечної продукції та забезпечити залучення всіх працівників підприємства до формування системи менеджменту якості продукції [14, с. 44].

Отже, система управління якістю є головним чинником забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, яка містить сукупність взаємодіючих та взаємозалежних елементів для розробки політики та різноманітних організаційних, економічних, технічних, кадрових, соціальних заходів та збалансування всього комплексу факторів, що впливають на формування та забезпечення якості продукції.

Сертифікація та підтримка системи управління якістю є одним із стратегічних напрямів діяльності підприємств, що підвищує їхню результативність, економічну ефективність та конкурентоспроможність на вітчизняному та міжнародному ринках.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ТОВ «АГРОФІРМА-ОБРІЙ»)

2.1 Організаційно-економічна характеристика діяльності ТОВ «Агрофірма-Обрій»

Товариство з обмеженою відповідальністю «Агрофірма-Обрій» (далі ТОВ «Агрофірма-Обрій») було засноване 16.07.2008 р. і є підприємством з недержавною формою власності.

ТОВ «Агрофірма-Обрій» знаходиться на території Хмельницької області, Хмельницького району, село Голосків, вулиця Центральна, будинок 1/1. Засновниками ТОВ були Товариство з обмеженою відповідальністю «Центр Дар», Товариство з обмеженою відповідальністю «Рей Агро».

Керівник підприємства – Гром Олег Володимирович.

Статутний капітал компанії складає 55 000 гривень.

Товариство діє на підставі Статуту у відповідності з чинним на території України законодавством, а саме Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», а також іншими законодавчими актами України.

Зручне географічне розташування та оптимальні ґрунтово-кліматичні умови сприяють вирощуванню основних культур підприємства та виробництву якісної продукції.

Принцип роботи товариства ТОВ «Агрофірма-Обрій» – модернізація та наслідування основних тенденцій світового ринку, системність та послідовність ведення сільського господарства.

Основними напрямками діяльності ТОВ «Агрофірма-Обрій» є вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур.

Допоміжна діяльність у рослинництві:

- післяурожайна діяльність;

- оброблення насіння для відтворення;
- оптова торгівля зерном, надання в оренду сільськогосподарської техніки, машин і устаткування;
- оптова торгівля хімічними продуктами;
- неспеціалізована оптова торгівля;
- вантажний автомобільний транспорт;
- надання в оренду вантажних автомобілів;
- ремонт і технічне обслуговування машин і устаткування промислового призначення.

У своїй власності Товариство має 3 ділянки для ведення товарного сільськогосподарського виробництва (табл.2.1).

Таблиця 2.1 – Ділянки ТОВ «Агрофірма-Обрій»

№ ділянки	Кадастровий номер	Площа (га)
1.	6823083700:04:004:0041	1.435 г
2.	6823082000:06:006:0012	0.7705
3.	6821580400:03:039:0061	2.2537

ТОВ «Агрофірма-Обрій» має самостійний баланс, рахунок в банках, печатку із найменуванням, ідентифікаційний код, штампи, бланки; набуває майнові та особисті немайнові права, вчиняє правочини відповідно до законодавства та статуту, неодноразово було позивачем в суді, здійснює самостійну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність з метою одержання прибутку, наступного його розподілу між учасниками та досягнення економічних і соціальних результатів.

Обробляти родючі землі Хмельниччини допомагає високопродуктивна техніка від провідних виробників: трактори Case, Fendt, Ropa, Tiger, зернові комбайни JAGUAR, КЗС, «Славутич», самохідний оприскувач Berthoud Boxer, а також все необхідне навісне обладнання.

Основними покупцями на ринку зернових є заготівельні організації, переробні підприємства, трейдери та дрібні посередники.

Так, ТОВ «Агрофірма-Обрій» реалізує зерно переробним підприємством, зокрема ТОВ «Агроскоп Україна», ПАТ «Миронівський ЗВКК», Катеринопільський елеватор, а також експортує свій товар в зарубіжні країни (В'єтнам, Пакистан, Китай, Іспанію та ін.).

З аналізу фінансової звітності (таблиці 2.2) відомо, що найкращі показники ТОВ «Агрофірма - Обрій» були в 2022 році не дивлячись на складну ситуацію в країні. У 2023 році прослідковується зменшення чистого прибутку, а відбувається збільшення активів на 442 637 000 грн. в порівняно з 2022 роком.

Таблиця 2.2 – Фінансова звітність за 2021-2023 рр.

	2023	2022	2021
Дохід	821 797 000 грн	906 118 000 грн	619 257 000 грн
Чистий прибуток	57 288 000 грн	197365 000 грн	-378 696 000 грн
Активи	1 357 768 000 грн	915 131 000 грн	795 119 000 грн
Зобов'язання	2 062 158 000 грн	1 669 191 000 грн	1 813 506 000 грн
Кількість працівників	112	113	111

Кількість працівників Товариства стабільна: 111-113 чол.

Організаційна структура ТОВ «Агрофірма-Обрій» наведена на рис. 2.1 [Додаток Б]. Організаційна структура ТОВ «Агрофірма-Обрій» має лінійну структуру, яка є типовою для середньостатистичного сільськогосподарського підприємства в Україні.

Перевагами даної лінійно-організаційної структури управління є наступне: єдність і чіткість розпорядництва, встановлення чітких і простих зв'язків між підрозділами, підвищення відповідальності керівника за результатами діяльності очолюваного підрозділу, особиста відповідальність керівника за кінцеві результати, оперативність у прийнятті рішень, отримання виконавцями пов'язаних між собою розпоряджень і завдань, забезпечених ресурсами. Організаційна структура постійно вдосконалюється, все більше пристосовується до ринкових умов господарювання.

Ефективна організаційна структура підприємства ТОВ дозволяє керівництву прискорити виконання функцій, покладених на нього.

Розглянемо основні показники діяльності ТОВ «Агрофірма-Обрій», які наведені в таблиці 2.3 [Додаток В].

Для аналізу динаміки основних економічних показників взяті з форми № 2 «Звіт про фінансові результати» за 2021 – 2023 рр. [Додаток Д].

Аналізуючи дані таблиці 2.3 слід відмітити, що ефективність виробництва сільськогосподарської продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій» збільшується порівняно з 2021 роком. Так, протягом 2021–2023 рр. показники діяльності Товариства зазнали позитивних змін. Чистий дохід (виручка) від реалізації значно зріс в 2022 році порівняно з 2021 роком на 286861 тис. грн. або на 46,3 %, але в 2023 році порівняно з 2022 роком зменшився на 84321 тис. грн. або на 9,3% (рис. 2.2).

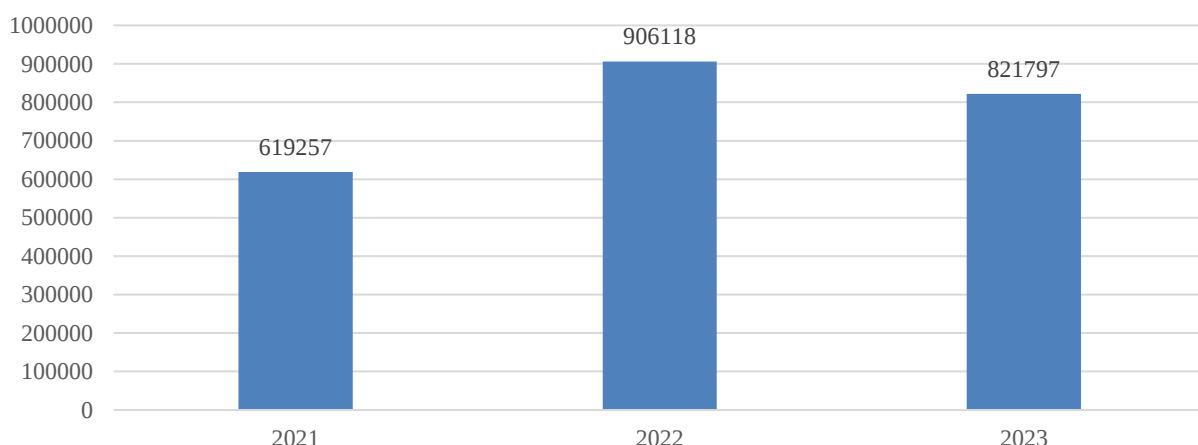

Рисунок 2.1 – Динаміка чистого доходу від реалізації продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій» у 2021-2023 рр. (тис. грн.)

Збільшення чистого доходу відбулося завдяки впровадженню сучасних технологій вирощування зернових та технічних культур, використання сучасної техніки та внесення достатньої кількості мінеральних добрив.

Собівартість реалізованої продукції в 2022 р. порівняно з 2021 р. зросла на 321892 тис. грн. або на 58,2%, зменшилися інші операційні витрати з 229169 тис. грн. до 191891 тис. грн., тобто на 16,3 %, за рахунок цього ТОВ отримало прибуток в сумі 198728 тис. грн., але в 2023 р. значно зросли фінансові витрати

на 259984 тис. грн. Тому Товариство отримало в 2023 році збиток в сумі 82994 тис. грн.

Із таблиці 2.3 видно, що показник рентабельності активів збільшився на 35,9% у 2023 році в порівнянні з минулим роком. Це позитивно впливає на компанію так як, чим більший показник, тим більш ефективним є процес управління діяльністю підприємства.

Таблиця 2.3 – Аналіз показників рентабельності за 2021-2023 рр.

Показники	Характеристика показника	2021	2022	2023	Відхилення (+, -)
1.Рентабельність (збитковість) ресурсів (активів),%	Частка прибутку до оподаткування, що припадає на одиницю коштів, інвестованих в активи підприємства	-47,6	21,7	-14,2	35,9
2.Рентабельність (збитковість) власного капіталу, %	Частка чистого прибутку, що припадає на одиницю власного капіталу підприємства	37,2	-23,8	-10,6	-13,2
3.Рентабельність реалізованої продукції, %	Частка прибутку від реалізації, що припадає на одиницю чистого доходу	26,4	18,0	32,9	14,9

Показник рентабельності власного капіталу зменшився на 13,2% у 2023 році в порівнянні з 2022 роком. Це негативно впливає на компанію так як, цей показник є найбільш важливим для власників, тому, що визначає зростання їх добробуту за аналізований період. В даному випадку потрібно переглянути доцільність інвестування на підприємстві.

Показник рентабельності реалізованої продукції збільшився на 14,9 % у 2023 році в порівнянні з 2022 роком. Це є результатом того, що валовий прибуток до суми виручки від реалізації збільшився у 2022 році в порівнянні з 2021 роком.

В кінці аналізу прибутку і рентабельності слід звернути увагу на визначення резервів можливого їх збільшення і розробку конкретних рекомендацій щодо їх освоєння.

Основними джерелами резервів зростання є: вагоме збільшення обсягу реалізації продукції; зменшення собівартості продукції; підвищення якості товарної продукції; реалізація продукції на ринках збуту.

Розглянемо показники ділової активності ТОВ «Агрофірма-Обрій», таблиця 2.4.

Таблиця 2.4 – Динаміка загальних показників ділової активності за 2021-2023 рр.

Показник	Рік			Абс. приріст, 2023 до 2022, +, -
	2021	2022	2023	
1. Ресурсовіддача	0,8	1,0	0,6	-0,4
2. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів, оборотів	1,2	1,6	1,1	-0,5
3. Період одного обороту оборотних коштів, днів	304,2	228,1	331,8	103,7
4. Коефіцієнт завантаження оборотних коштів	0,8	0,6	0,6	0
5. Коефіцієнт ефективності (прибутковості) оборотних коштів	-0,8	0,3	-0,9	1,2

Позитивною тенденцією ресурсовіддачі є зменшення значення коефіцієнта протягом періоду дослідження. Тому в 2021 році показник становив 0,8 процентних пункти, у 2022 році – 1,0 процентних пункти, а у 2023 році він знизився до 0,6 процентних пункти. В такому випадку більш високе значення, яке спостерігається у 2021 році в порівнянні з 2022 роком, буде говорити про те, що компанія ефективніше використовує свої обмежені ресурси.

Коефіцієнт оборотності оборотних коштів, оборотів у 2023 році зменшився на 0,5 процентних пункти в порівнянні з 2022 роком.

Період одного обороту оборотних коштів (днів) вказує на ефективність управління оборотними активами підприємства. В даному випадку показник збільшився у 2023 році на 103,7 днів в порівнянні з минулим 2021 роком. Зменшення показника вказує на більшу необхідність ресурсів для фінансування своїх оборотних активів.

Коефіцієнт завантаження оборотних коштів у 2023 році не змінився в порівнянні з 2022 роком, це позитивно впливає на підприємство ТОВ «Агрофірма-Обрій», тому чим менше оборотних коштів припадає на одну гривню реалізованої продукції, тим краще вони використовуються.

Коефіцієнт ефективності (прибутковості) оборотних коштів характеризує величину прибутку, що припадає на одну грошову одиницю вартості оборотних активів. Цей показник у 2023 р. зменшився на 1,2 процентних пунктів в порівнянні з 2022 р., що негативно вплинуло на діяльність підприємства.

Динаміка фінансових результатів ТОВ «Агрофірма - Обрій» у 2021-2023 рр., показана на рис. 2.2.

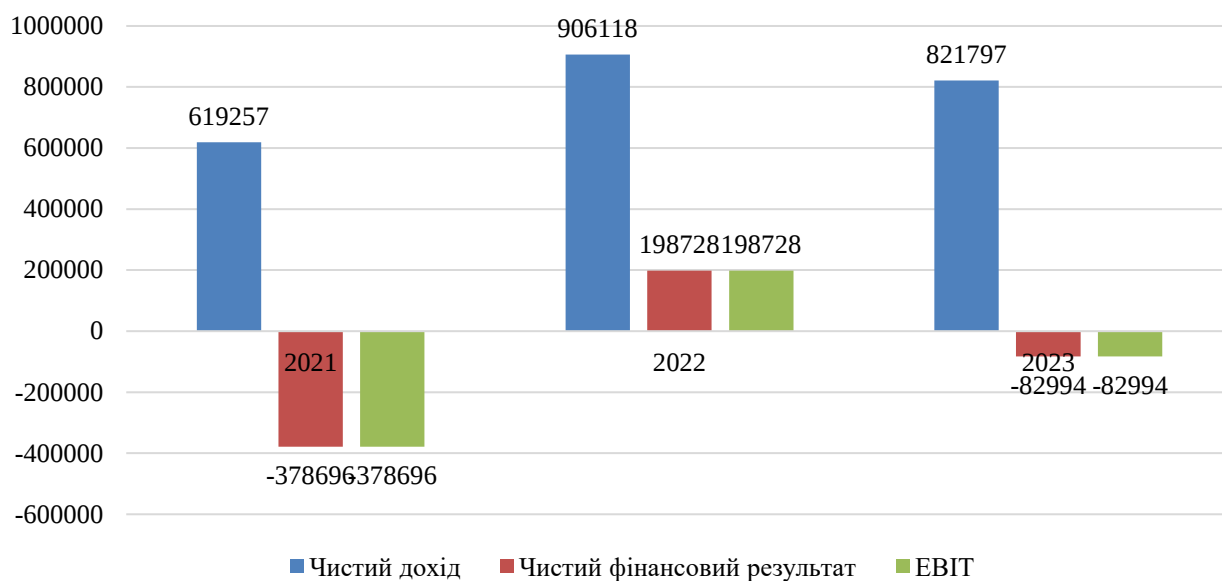

Рисунок 2.2 – Динаміка фінансових результатів ТОВ «Агрофірма-Обрій» у 2021-2023 рр., тис. грн.

З рисунку бачимо, що порівняно з 2021 р відбувається збільшення чистого доходу від реалізації товарів та послуг на 24,03%, що вказує на високу конкурентоспроможність в динамічному середовищі.

Сума чистого збитку компанії становить 82994 тис. грн. у 2023 році, що вказує на деградацію компанії та недостатню якість поточної бізнес-моделі.

Для того, щоб отримати значне збільшення прибутків і рентабельності вирощування пшениці та інших зернових культур агрофірмі потрібно реалізувати не зерно, а продукти його переробки.

Зернові культури користується високим попитом у населення. З пшениці можливе виготовлення борошна різного сорту та круп, а з відходів – харчові продукти для відгодівлі домашніх тварин. Таке ж значення має ячмінь. Також в

подальшому необхідно відкрити цех смаження соняшникового насіння, що дозволить значно збільшити прибутки від реалізації виробленої продукції.

Товариство планує підвищити врожайності шляхом впровадження сучасних технологій і вирощування культур, що користуються попитом на сільськогосподарських ринках. Крім того, агрофірма планує збільшення потужностей по зберіганню зерна та виготовлення нової продукції.

Значну роль відіграє модель управління маркетингом ТОВ «Агрофірма-Обрій», яка містить у собі такі елементи, як: збір інформації (або введення) і її аналіз (вихідна інформація), постановка мети, вибір стратегії, розробка стратегічної програми, оперативна діяльність підприємства і контроль за результатами. Процес управління маркетингом ТОВ «Агрофірма-Обрій» – це процес дослідження ринкових можливостей, відбору цільових ринків, здійснення їх в життя різних маркетингових заходів і розробки комплексу маркетингу (рис. 2.3).

Використавши матрицю «сильних і слабких сторін», можна визначити основні стратегічні напрями даного підприємства. Для визначення сильних і слабких сторін підприємства проведемо маркетингову оцінку потенціалу ТОВ «Агрофірма-Обрій» за допомогою SWOT – аналізу.

Проведений SWOT – аналіз визначає можливості та загрози зовнішнього середовища організації, також виявляє вплив обраних можливостей та загроз на результати діяльності організації [17, с. 201].

У табл. 2.5, Додаток Ж сформовано перелік слабких і сильних сторін, а також здійснено аналіз загроз і можливостей ТОВ «Агрофірма-Обрій» та оцінено ймовірність використання можливостей та загроз і їх вплив на діяльність підприємства.

За допомогою поєднання ймовірності реалізації фактору протягом року, проведемо комплексний аналіз сприятливих можливостей та загроз, та дізнаємось важливість його впливу на ТОВ «Агрофірма-Обрій».

Оцінку цих двох параметрів проведемо за 10-бальною шкалою [табл. 2.6, Додаток К].

Рисунок 2.3 – Етапи процесу управління маркетингом в товаристві «Агрофірма-Обрій»

Після складання конкретного списку слабких і сильних сторін товариства, а також загроз і можливостей, настає етап установлення зв'язків між ними. Щоб встановити ці зв'язки у ТОВ «Агрофірма-Обрій» складається матриця SWOT, що має наступний вигляд [табл. 2.7, Додаток Л].

Із проведеного SWOT аналізу, робимо висновок, що маркетингова політика підприємства проводиться на дуже низькому рівні, адже на підприємстві не

працює відповідна служба та не має кваліфікованих працівників.

Варто відмітити, що використавши свої можливості і сильні сторони та обравши вигідну стратегію, Товариство може подолати всі загрози, а слабкі сторони перетворити в переваги.

Виявлення слабких і сильних сторін Товариства, а також загроз і можливостей дозволять ТОВ «Агрофірма-Обрій» в майбутньому провести наступні заходи:

1. Впровадити маркетингову службу на підприємстві та виявити не тільки нові канали збуту продукції, а й підвищити попит на сільськогосподарську продукцію.
2. При втраті партнерів із-за конкурентного тиску можна подолати іміджем виробника за виготовлення високоякісної продукції.
3. При наявності стабільних партнерів та високоякісної продукції допоможуть підприємству залучити нові ринки збуту зернових, зокрема соняшнику та кукурудзи.
4. Застосовувати підходи, які можуть сприяти підвищенню урожайності зернових культур, та знижувати їх собівартість.

Впровадження запропонованих рекомендацій щодо розв'язання цих проблем дозволить підвищити рівень обґрунтування управлінських рішень і покращити управління діяльністю підприємства.

Отже, ТОВ «Агрофірма-Обрій» – одне з провідних господарств Хмельницької області. Основним напрямом діяльності ТОВ «Агрофірма-Обрій» – вирощування різних видів зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур для задоволення потреб ринку та одержання максимально можливого прибутку.

Аналіз господарської діяльності ТОВ «Агрофірма-Обрій» дав можливість зробити висновок про ефективне управління даним господарюючим суб'єктом, що пов'язано зі зростанням прибутковості та рентабельності діяльності, приростом обсягів виробництва та реалізації.

2.2 Формування системи управління якістю як чинника конкурентоспроможності продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій»

Управлінні якістю в ТОВ «Агрофірма-Обрій» зорієнтовано на процесний підхід, що забезпечує таке управління, яке створює безперервний ланцюг структурно-логічних етапів, які впливають на процеси та необхідний рівень якості сільськогосподарської продукції.

На якість продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій» впливає безліч факторів, пов'язаних у першу чергу з характеристиками таких виробничих ресурсів як : земельні, матеріальні, трудові.

ТОВ «Агрофірма-Обрій» спеціалізується в основному на вирощуванні і реалізації зернових культур насіння олійних культур. Також Товариство є експортером пшениці, кукурудзи, олії соняшникової тощо.

Структуру зернових культур, що виробляються у ТОВ «Агрофірма-Обрій» подано в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Структура зернових культур ТОВ «Агрофірма-Обрій»

Види продукції	2021	2022	2023	2023 р. до 2021 р., в. п.
Зернові культури	84,8	84,4	83,6	-1,2
у. т.ч. пшениця	27,4	25,1	24,8	-2,6
жито	2,1	1,7	1,2	-0,9
ячмінь	14,7	13,6	12,9	-1,8
кукурудза	32,2	35,8	37,2	+5
гречка	5,9	5,3	4,8	-1,1
зернобобові	2,5	2,9	2,7	+0,2
соняшник	15,2	15,6	16,4	+1,2
Усього	100	100	100	-

Згідно даних таблиці 2.8 в структурі зернових найбільшу питому вагу займають пшениця, кукурудза та соняшник.

Згідно даних таблиці 2.9 найбільші площі в зерновому господарстві ТОВ «Агрофірма-Обрій» зайняті під пшеницю, кукурудзу на зерно та соняшник (85,7 % у 2023 році). Серед інших найбільше зросли обсяги посівних площ кукурудзи на зерно (в 1,8 рази), це сталося за рахунок скорочення площ від посівів, переважно пшениці та ячменю.

Таблиця 2.9 – Посівні площі під зерновими культурами у ТОВ «Агрофірма-Обрій»

Види зернових культур	2021	2022	2023	2022 р. до 2021 р.	2023 р. до 2022 р.
Посівна площа, тис. га	598,6	970,9	978,2	372,3	7,3
у. т.ч. пшениця	140,1	252,6	242,8	12,5	-9,8
жито	74,1	16,5	15,8	2,4	-0,7
ячмінь	98,4	73,6	72,9	-24,8	-0,7
кукурудза	125,5	345,8	361,6	140,3	15,8
гречка	70,5	48,5	48,1	18,0	-0,4
зернобобові	2,6	2,9	2,7	0,1	-0,1
Соняшник	81,4	231,0	234,3	149,6	3,3

Продукція товариства відрізняється високою якістю і екологічністю. У 2011 році підприємство завершило першу чергу сертифікації своєї продукції як органічної. Сертифікацію провела компанія Organic Standard із залученням експертів зі швейцарського Інституту екологічного маркетингу ІМО згідно з європейським стандартам №834/2007 і №889/2008. Органічне виробництво базується на дбайливому ставленні до навколишнього середовища, збереженні природних ресурсів.

Державною інспекцією сільського господарства Черкаської області для ТОВ «Агрофірма-Обрій» проведена сертифікація насіння соняшнику «Естрада» урожаю 2022 р. (партія № TR3515.1154 R0258 в кількості 7674,75 т).

При здійсненні сертифікації зерна і продуктів його переробки після довгого зберігання випробування проводяться за перевіркою вмісту мікотоксинів, у разі використання пестицидів в процесі зберігання для боротьби з шкідниками – за перевіркою вмісту пестицидів і на зараженість шкідниками.

Також Товариство співпрацює з Асоціацією «Український клуб аграрного бізнесу» (сертифікат якості ISO 9001:2008), яке надає послуги з забезпечення сервісу для агропромислових та ресурсних компаній.

Для досягнення успіху в управлінні Товариством та забезпечення його ефективного функціонування, стійкого безперервного дотримання прав і гарантування задоволеності споживачів від отримання якісного продукту,

застосовується система менеджменту якості, що створена відповідно до міжнародних стандартів ISO серії 9000. Ця система є тим механізмом управління, яка може дієво сприяти ефективному розвитку та функціонуванню в умовах жорсткої конкуренції.

Сьогодні підприємство розпочало роботу з впровадження інтегрованої СУЯ на базі ДСТУ ISO 9001 та міжнародної системи аналізу ризиків критичних точок технологічного процесу (НАССР). Основна суть системи НАССР – організувати контроль на всіх етапах виробництва для того, щоб не виникла ситуація, коли продукція вже реалізовується, а результати досліджень ще не оформлені. Наявність в Товаристві системи НАССР надає надійне свідчення тому, що виробник забезпечує всі умови, що гарантують стабільний випуск безпечної та якісної продукції. Цей стандарт відстоює одноманітність побудови систем управління якістю. Вимоги до СУЯ, визначені цим стандартом, є доповненням вимог до виготовленої продукції, яка спрямована на задоволення потреб споживача, що забезпечує конкурентоспроможність підприємства.

Слід звернути увагу, що основною функцією організації виробництва у ТОВ «Агрофірма-Обрій», є технічний контроль якості продукції. За допомогою цього контролю відбувається перевірка дотримання технічних умов і вимог, що ставляться до якості продукції на всіх стадіях її виготовлення, а також виробничих умов і факторів, що забезпечують необхідну якість.

Зазначимо, що ТОВ «Агрофірма-Обрій» забезпечене обладнанням для моніторингу контролю якості продукції й відповідних досліджень.

Для досягнення хорошої якості очищення застосовується контроль за властивостями і станом зерна, що обробляється, і регулювання режиму роботи машин.

Найбільш розповсюджений в сільськогосподарському виробництві приймальний контроль – це контроль продукції, по результатах якого приймають рішення про її придатність для постачання і використання.

Приймальний контроль зернової продукції здійснюється в самому Товаристві, також на хлібоприймальному, переробному або торгівельному

підприємстві. При поставці зерна хлібоприймальним підприємствам контроль його здійснює лабораторія в суворій відповідальності із стандартами на методи випробувань.

Також у ТОВ «Агрофірма-Обрій» проводиться зовнішній контроль якості продукції Державною інспекцією з контролю якості сільськогосподарської продукції та моніторингу її ринку (Держконтрольсільгосппрод), який є спеціально уповноваженим державним органом у сфері державного контролю за якістю зерна та продуктів його переробки.

На тік надходить зернова продукція, якість якої оцінюють для визначення режиму її зберігання і технології післязбиральної обробки, також виникають потреби в сушінні, відповідних зерноочисних машинах.

Залежно від цільового призначення зернових мас установлюють режим технологічних процесів. У рахунок державного замовлення та на інші цілі Товариство формує партії зерна для реалізації на хлібоприймальний пункт.

Перед тим як приймати на тік зерно нового врожаю в Товаристві виділяють потрібну кількість вагарів, приймають на роботу працівника який є завідувачем току та відповідає за якість післязбиральної обробки зерна та формування його партій для реалізації. За правильністю оформлення супровідних документів стежать агрономічна й економічна служби.

Система управління якістю стала частиною системи управління ТОВ «Агрофірма-Обрій», спрямована на досягнення результатів відповідно до цілей у сфері якості і на задоволення потреб, очікувань або вимог зацікавлених сторін. Цілі в сфері якості доповнюють інші цілі товариства, наприклад ті, що пов'язані з її розвитком, фінансуванням, рентабельністю, навколишнім середовищем і охороною праці та безпекою. Різноманітні складові частини системи управління якістю можуть бути інтегровані разом із системою управління якістю в єдину систему управління, яка використовує спільні елементи.

Систему управління якістю ТОВ «Агрофірма-Обрій» складають наступні підсистеми:

- 1) якість організації управління;

- 2) якість виробництва;
- 3) якість комунікації зацікавлених сторін;
- 4) оцінка якості виробленої сільськогосподарської продукції.

Характерною рисою управління якістю вказаної сільськогосподарської продукції є те, що ТОВ «Агрофірма-Обрій» одночасно не може впливати на всю сукупність споживчих та технологічних властивостей. Кожен процес впливає на певні показники. Деякі процеси можуть впливати на кілька показників одночасно, причому на одні – покращуючи їх, а на інші – погіршуючи.

Кожна підсистема ґрунтується на сукупності тих елементів, через які здійснюється диференціація та ідентифікація процесів управління якістю. Керівника ТОВ «Агрофірма-Обрій» може керувати певними процесами, що можуть привести до покращення рівня адаптації системи та господарства товариства в умовах динамічного бізнес-середовища.

При дослідженні підсистеми якості виробленої продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій» визначимо якість виробленої продукції (зернових культур) що було здано на перевірку в ДП «Хмельницькстандартметрологія», яке за невелику плату (в 2023 році 8-9тис. грн) перевіряє продукцію за всіма показниками згідно ДСТУ, а також на ГМО та іншими показниками.

Для виявлення зараження продукції шкідниками та не допустимими домішками ТОВ «Агрофірма-Обрій» перед реалізацією здає вироблену продукцію на перевірку в Державну установу (ДУ) «Хмельницька обласна фітосанітарна лабораторія». Отримавши відповідні показники та підтверджуючі документи керівник ТОВ «Агрофірма-Обрій» складає сертифікат якості на продукцію. Сертифікат для експорту пшениці в європейські та інші країни перекладається на мову тієї країни.

Сьогодні в ТОВ «Агрофірма-Обрій» управління якістю праці і продукції організовано на належному рівні: проводиться контроль за ходом виробничих процесів, що дозволяє вчасно виявити неякісну продукцію; виконується технологічна підготовка виробництва, достатнє матеріально-технічне постачання, сортове насіння рослин, високий рівень обслуговування

Отже, впровадження системи управління якістю та безпечністю сільськогосподарської продукції має велике значення для забезпечення вироблення високоякісної продукції на підприємстві. Систему управління якістю необхідно розглядати як цільову підсистему системи управління підприємства, яка потребує постійного вдосконалення, регулювання та перегляду цілей і завдань, для чого необхідно визначити структуру процесів та документації, покращити умови роботи персоналу та мотивувати його до вдосконалення.

2.3 Оцінка та проблеми управління якістю та конкурентоспроможністю сільськогосподарської продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій»

Щоб досягти успіху на насиченому конкурентному ринку, вітчизняні виробники приділяють велику увагу оцінці рівня якості продукції та послуг, а також використовують результати цієї оцінки в господарській діяльності під час прийняття управлінських рішень.

Ефективність управління якістю і конкурентоспроможністю продукції Товариства проявляється в підвищенні показників діяльності підприємства, а саме:

- від доходу від реалізації продукції;
- від валового прибутку;
- від показників ділової активності;
- рентабельності продукції;
- від збільшення частки ринку.

Вказані результати оцінки надають змогу керівництву виявити правильність обраної цілі та чи було досягнуто поставлену мети підвищення ефективності управління.

Розглянемо сучасний стан виробництва зернових культур, бобових культур і насіння олійних культур ТОВ «Агрофірма-Обрій», в якій працює 112 працівників. Посівна площа землі в господарстві становить 978,2 га, на якій

виросшують пшеницю, кукурудзу на зерно та соняшник, що становить 85,7 % від загальної посівної площі у 2023 році.

Слід звернути увагу про важливість показника прибутковості (рентабельності) виробництва, в якому акумулюється вплив усіх факторів, як економічних, організаційно-господарських та природних.

Одним з головних показників ефективності виробництва зернових культур та зернобобових є показник рентабельності, який показує, що у 2021 р. становить 26,4%, у 2022 р. – 18,0 %, у 2023 р. – 32,9 %, тобто у 2023 р. спостерігається підвищення показника на 14,9% порівняно з 2022 р. (рис. 2.4). Стосовно зібраної площі можна сказати те, що спостерігається збільшення на 7,3 тис. га у 2023 р. порівняно з 2022 р. і 379,6 тис. га порівняно з 2021 р. за рахунок збільшення посівної площі під кукурудзою. Урожайність зернових культур із зібраних площ показує нестабільність. В основному це залежить в основному від кліматичних умов.

Отже, показник рентабельності реалізованої продукції збільшився на 14,9 % у 2023 році в порівнянні з 2022 роком. Це є результатом того, що валовий прибуток до суми виручки від реалізації збільшився у 2023 році в порівнянні з 2022 роком.

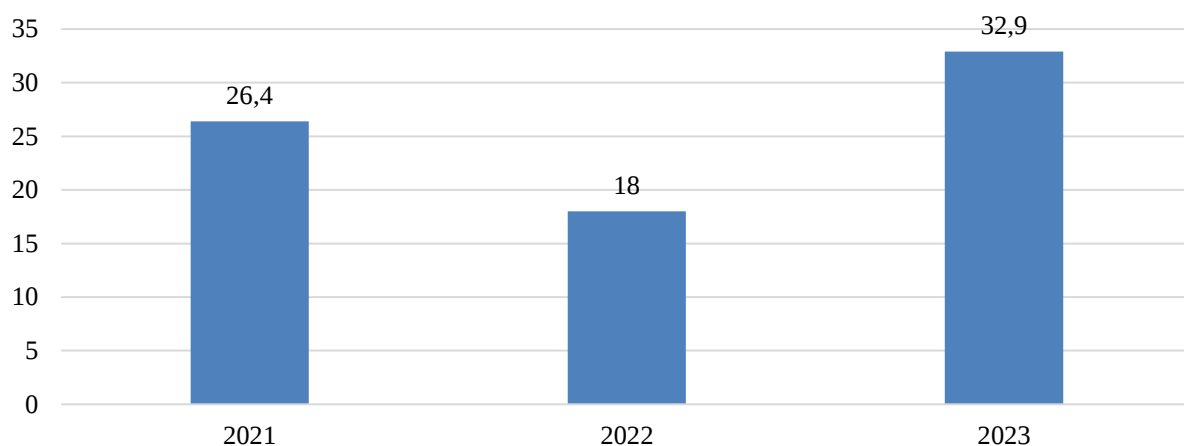

Рисунок 2.4 – Динаміка рентабельності виробництва зернових культур ТОВ «Агрофірма-Обрій» у 2021-2023рр, %

В галузях зберігання та транспортування зерна ефективність управлінської діяльності значно залежить від ефективності використання капітальних вкладень

на оновлення транспортних засобів, елеваторно-складського господарства та ін. Ефективність управління залежать і від економічного та сумарного ефектів, які отримують в збільшення обсягів виробленої продукції, об'ємів перевезень, отриманого доходу і прибутку.

Слід зауважити, що оцінка ефективності управлінської діяльності в системі підприємств зернопродуктового під комплексу має проводитись комплексно, шляхом одночасного й узгодженого дослідження показників, які відбивають всі аспекти господарської діяльності підприємств даного підкомплексу, аналізу й виявлення кількісних і якісних відмінностей отриманих показників від бази порівняння.

З метою оцінки конкурентоспроможності і якості продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій» проведемо порівняльний аналіз з продукцією підприємств-конкурентів. Дане дослідження будемо проводити на прикладі зерна пшениці.

Основними конкурентами ТОВ «Агрофірма-Обрій» є: ТОВ «Рубін», ПрАТ «Дашківці», ТОВ «Селищанське».

Перш за все доцільно визначити якість пшениці ТОВ «Агрофірма-Обрій» порівняно з конкурентами. Вимоги щодо якості пшениці містяться в ДСТУ 3768-2010 «Пшениця. Технічні умови». До загальних параметрів для зернових культур відносять: зовнішній вигляд; вологість; колір; смак; запах; зараженість шкідниками; домішки. До спеціальних показників якості зерна пшениці відносять: білкову частку; вміст клейковини; натуру; склоподібність; схожість.

Органолептичний аналіз слід проводити наступним чином.

1. Візуальна оцінка. В першу чергу зерно перевіряють на наявність небажаних плям чи відтінків. Колірні зміни можуть вказувати на зміни у хімічному складі та деформовану структуру. Пошкоджені зерна знижують якість усієї партії.

2. Аналіз запаху. Перевіряють наявність неприємних чи аномальних запахів. Аромати польових трав або гнильний запах вказує на помилки у вирощуванні, збиранні чи зберіганні врожаю. Краще, коли зерно має аромат свіжої соломи.

3. Перевірка смаку. Якщо є сторонній запах тоді пшеницю додатково оцінюють на смак.

В додатку М, таблиця 2.10 наведено характеристику показників для якісної оцінки, а також додаткові показники для оцінки конкурентоспроможності пшениці ТОВ «Агрофірма-Обрій» та основних конкурентів.

Проведемо бальну оцінку параметрів якості пшениці ТОВ «Агрофірма-Обрій» та основних конкурентів за 5-ти бальною шкалою, де 1 – дуже погано, 5 – відмінно (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 – Оцінка якісних параметрів пшениці ТОВ «Агрофірма-Обрій» та основних конкурентів

Виробник	Показники для оцінки якості							Сумарна оцінка, балів
	Зовнішній вигляд	Смак	Запах	Колір	Зараженість шкідниками	Вологість	Засміченість	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
ТОВ «Агрофірма-Обрій»	5	5	5	5	5	5	5	35
ТОВ «Рубін»	5	5	5	5	5	5	5	35
ПрАТ «Дашківці»	4	5	5	5	5	5	5	34
ТОВ «Селищанське»	4	5	5	4	5	5	5	33

Отримані дані таблиці 2.11 дають змогу зробити висновки, пшениця ТОВ «Агрофірма-Обрій» має найвищу оцінку якості, та відповідає вимогам ДСТУ 3768-2010. Також високу оцінку якості має пшениця таких виробників, як: ТОВ «Рубін» та ПрАТ «Дашківці». Дещо нижчу оцінку якості має ТОВ «Селищанське».

Для об'єктивної оцінки конкурентоспроможності продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій» на прикладі пшениці, використовують ті ж критерії, якими оперує споживач.

Для цього спочатку визначають перелік параметрів з погляду споживачів. Сукупність якісних і вартісних характеристик продукції сприяє створенню переваг цього товару над товарами конкурентів в задоволенні конкретних потреб споживачів що дозволяє кількісно оцінити конкурентоспроможність товару.

Комплексний метод оцінки застосовують у випадку, коли для характеристики якості товару використовують сукупність параметрів, що описують певну його властивість. В Додатку Н (табл. 2.12), приведені коефіцієнти вагомості факторів конкурентоспроможності пшениці.

Бальну оцінку параметрів конкурентоспроможності пшениці ТОВ «Агрофірма-Обрій» та конкурентів наведено в Додатку П, (табл. 2.13).

За допомогою інтегрального показника проведемо розрахунок коефіцієнта конкурентоспроможності пшениці та основних конкурентів ТОВ «Агрофірма-Обрій» [Додаток Р, табл. 2.14].

В таблиці 2.15 наведено розраховані значення коефіцієнта конкурентоспроможності пшениці ТОВ «Агрофірма-Обрій» та основних конкурентів.

Із проведених розрахунків ми отримуємо коефіцієнт конкурентоспроможності, який є більшим одиниці. Цей показник, говорить про те, що пшениця ТОВ «Агрофірма-Обрій» є більш конкурентоспроможною у порівнянні з такою ж продукцією конкурентів.

Таблиця 2.15 – Значення коефіцієнта конкурентоспроможності пшениці ТОВ «Агрофірма-Обрій» та основних конкурентів

Виробник	Значення коефіцієнта конкурентоспроможності
ТОВ «Рубін»	1,05
ПрАТ «Дашківці»,	1,155
ТОВ «Селищанське»	1,4

Отже, проведене дослідження якості і конкурентоспроможності продукції дає можливість виявити, що сьогодні ТОВ «Агрофірма-Обрій» має вищі показники якості та конкурентоспроможності продукції. Але існує ряд проблем, які впливають на якість продукції та його конкурентоспроможність. Це стосується проблемам збору та зберігання урожаю.

Слід зазначити, що негативні наслідки війни також впливають на якість продукції. Така ситуація зумовлює значні зміни в обсягах виробництва та

реалізації продукції. Також слід враховувати можливі обмеження у виробництві, торгівлі та інших аспектах діяльності сільськогосподарських підприємств.

Слід звернути увагу що в умовах війни забезпечення якості української сільськогосподарської продукції є значним викликом, що вимагає швидкої адаптації до непередбачуваних обставин. Також варто звернути увагу на економічні проблеми у сфері якості продукції, що зумовлені повномасштабним вторгненням росії на територію України (табл. 2.16, Додаток С).

Для запобігання економічної кризи, яка існує сьогодні Товариство має підвищувати конкурентоспроможність продукції, що має досягатися шляхом активізації соціальної позиції підприємства.

Збір урожаю є одним із найважливіших і найвідповідальніших етапів у сільськогосподарському виробництві. Від його ефективності та якості значною мірою залежить кінцевий результат роботи аграрного підприємства. Своєчасний і правильний збір урожаю дозволяє зберегти максимальну кількість продукції, уникнувши втрат через перезрівання або несприятливі погодні умови. Висока якість зібраного врожаю безпосередньо впливає на його ринкову ціну та подальше використання, включаючи зберігання та переробку.

Основні проблеми, що впливають на ефективність збору урожаю в ТОВ «Агрофірма-Обрій», включають:

1. Застаріле обладнання для збору врожаю. Використання застарілої техніки, такої як комбайни John Deere 9600, трактори МТЗ-80 та жатки ЖЗК-6, призводить до високих витрат на обслуговування та паливо. Часті поломки обладнання затримують процес збору врожаю, що може призвести до втрат продукції через несприятливі погодні умови.

2. Низька якість зібраного зерна. Стара техніка не забезпечує належної якості збору зерна, що призводить до механічних пошкоджень та втрати частини врожаю. Недосконалі методи збору не дозволяють максимально ефективно використовувати наявні ресурси, що знижує загальну врожайність.

Вище перераховані проблеми такі як незадовільний стан обладнання та низька якість збору врожаю мають під собою рід негативних наслідків для підприємства, а саме:

1. Втрата врожаю. Застаріле обладнання не дозволяє зібрати весь врожай, що призводить до значних втрат продукції. Низька якість збору сприяє пошкодженню зерна, що робить його менш придатним для подальшого використання або продажу.

2. Підвищені витрати. Постійні ремонти та високі витрати на паливо для застарілої техніки значно збільшують операційні витрати компанії. Зниження якості продукції вимагає додаткових витрат на її очищення та сортування.

Вирішення проблем зі збором урожаю є критично важливим для стабільного розвитку ТОВ «Агрофірма-Обрій» та забезпечення її конкурентоспроможності. Підвищення врожайності та зменшення витрат є основною метою у вирішенні цих проблем. Використання сучасного обладнання та ефективних методів збору дозволить зменшити втрати врожаю та максимально використати наявні ресурси. Крім того, сучасна техніка має нижчі витрати на обслуговування та паливо, що сприятиме зниженню операційних витрат. Покращення якості збору також є важливим аспектом, оскільки це зменшить потребу в додаткових витратах на очищення та сортування продукції, а також підвищить придатність зерна для подальшого використання або продажу. Врешті-решт, покращена якість продукції сприятиме зміцненню репутації компанії на ринку та її конкурентоспроможності. Враховуючи ці аспекти, впровадження нових технологій та модернізація обладнання є необхідними кроками для подальшого успіху та розвитку ТОВ «Агрофірма-Обрій».

Після завершення збору врожаю, важливим кроком є зберігання зерна в оптимальних умовах, щоб запобігти втратам та зниженню його якості. У ТОВ «Агрофірма-Обрій» виявлено кілька ключових проблем, які стосуються процесу зберігання врожаю. Ці проблеми виникають внаслідок різних факторів, таких як застаріла технологія, недостатнє управління та недоліки в інфраструктурі.

Основні проблеми, що впливають на ефективність зберігання урожаю в ТОВ «Агрофірма-Обрій», включають:

1. Недостатньо ефективна система вентиляції у зерносховищах. Існуюча система вентиляції, складається з обладнання, такого як EBM-Papst R3G250 та DH Combi 35, яке недостатньо ефективно регулює вологість і температуру у зерносховищах. Це може призвести до утворення умов для розвитку плісняви та грибків, що в свою чергу сприяє псуванню зерна.

2. Низький рівень контролю за шкідниками. Наявні системи фумігації та пастки (наприклад, Degesch Phostoxin та Victor M260) не забезпечують належного контролю за шкідниками, такими як комахи та гризуни, що може спричинити втрату якості зерна та його забруднення.

3. Застаріла інфраструктура зерносховищ. Використання застарілого обладнання, такого як Strahl 10 та двухвинтовий ЗМ-1, може призвести до неправильного зберігання та обробки зерна, що призводить до його пошкоджень та втрати якості.

4. Недостатній контроль за температурним режимом. Існуюче обладнання для контролю за температурою, таке як АТТ-1 та ВІТ-2, не забезпечує стабільний режим температури в зерносховищах. Порушення температурного режиму може спричинити зміни у вологості та температурі, що в свою чергу призводить до росту бактерій та грибків, а також може призвести до появи конденсату, що може призвести до утворення плісняви.

5. Неефективні методи сортування та очищення зерна. Поточні методи сортування та очищення, такі як PETKUS K218 та БЦС-100, можуть бути не ефективними у видаленні зернових культур від бур'янів, насіння деревних порід та інших домішок. Не ефективне очищення може призвести до погіршення якості зерна та зниження його ринкової цінності.

Ці проблеми можуть мати серйозні наслідки для підприємства. Погіршення якості та втрати врожаю можуть призвести до значних фінансових втрат та негативно вплинути на репутацію компанії на ринку.

Отже, управління якістю та конкурентоспроможністю підприємства – це сукупність заходів, які спрямовані на систематичне вдосконалення виробу, постійний пошук нових каналів збуту, нових груп покупців, поліпшення сервісу, реклами. Найскладнішим чинником в управлінні конкурентоспроможністю аграрної продукції виступає збір сільськогосподарських культур і необхідність значних резервів складування для зберігання продукції на протязі тривалого часу. Іншим аспектом є неспроможність зберігання у первинному вигляді окремих культур рослинництва, що вимагає швидкої реалізації і значно впливає на рівень цін і відповідно конкурентоспроможність. Тому шляхами управління цим чинником запропоновано розглядати розвиток товарних бірж, використання фінансових інструментів, страхування ризиків.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ТОВ «АГРОФІРМА-ОБРІЙ»

3.1 Вдосконалення системи оцінювання якості продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій»

На сьогоднішній день в керівництвом ТОВ «Агрофірма-Обрій» запроваджено систему якості, яка побудована на основі стандартів ISO 9000, що допомагає вирішити проблемні питання, які можуть виникнути у процесі ведення господарської діяльності Товариства, до яких слід віднести:

- запобігання причинам виникнення різноманітних дефектів та здійснення контролю невиробничих витрат;
- залучення всіх працівників у діяльність з поліпшення якості;
- активне стратегічне управління;
- безперервно вдосконалювати якість продукції;
- оптимально використовувати всі ресурси організації;
- використовувати наукові підходи у вирішенні завдань;
- виконувати намічені роботи у вказаний термін;
- регулярно здійснювати самооцінку своєї діяльності.

Агрофірма розпочала роботу із впровадження інтегрованої системи управління якістю на базі ДСТУ ISO 9001 та міжнародної системи аналізу ризиків критичних точок технологічного процесу (НАССР).

Система управління якістю продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій» охоплює комплекс етапів життєвого циклу продукції, в яку входять проведення маркетингових досліджень, виробництво продукції і послуг та контроль їх якості, розробка нових видів продукції і послуг, продаж та постачання продукції споживачам [39, с. 85].

Узагальнюючи галузеві особливості підприємства, може дозволити обґрунтувати концептуальні засади формування моделі системи управління якістю їхньої продукції, яка включає п'ять етапів.

Перший етап визначає функції, що належать цій системі якості з метою забезпечення заданого рівня якості продукції.

На другому етапі відбувається визначення основних галузей виробництва, які охоплює робота системи якості та її зворотній зв'язок.

На третьому етапі здійснюють аналіз взаємодії внутрішніх структур даного підприємства.

На четвертому етапі розробляють основний документ системи якості, який містить у собі питання політики Товариства у сфері якості, сферу його застосування, характеристику підприємства та продукції, що випускається ним.

На п'ятому етапі Товариство реалізує концепцію на підставі використання відповідних інформаційних технологій.

Для удосконалення системи якості продукції Товариства необхідно врахувати деякі фактори:

- забезпечити спроможність освоїти стабільне виробництво сільськогосподарської продукції та її споживчих властивостей, які б відповідали нормам міжнародних стандартів;
- підтримувати та формувати імідж Товариства яке є надійним постачальником продукції, ціна і якість якого повністю задовольняють світовий ринок.

Реалізувати вказані фактори можна шляхом проведення змін на підприємстві відповідно до вимог і рекомендацій світових стандартів ІСО серії 9000, а систему якості, яка буде отримана у результаті впровадження одного із ІСО, – сертифікувати та реалізувати на зовнішньому ринку [2].

Отже, конкурентоспроможність Товариства на ринку може забезпечити тільки висока якість продукції. Для забезпечення такої системи управління якістю необхідно виконати наступні етапи формування моделі якості на підприємстві:

- здійснити оцінку наявної системи управління виробництвом та якістю продукції;
- визначити цілі розвитку підприємства у сфері подальшого управління якістю продукції;
- впровадити систему якості продукції.

Підвищення якості продукції Товариства ефективно впливає на: інвестиційну привабливість підприємства; ефективність реалізації продукції; структуру виробництва та функціональний розподіл потужностей.

Розвиток Товариства постійно спрямовується на досягнення якісних показників, тому менеджеру підприємства варто звернути увагу на розробку пропозицій для свого підприємства з метою підвищення конкурентоспроможності продукції і виходу на зовнішній ринок.

Отже, підвищення якості продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій» дасть змогу підприємству бути конкурентоспроможним і мати великий попит на продукцію, але це може відбутися тільки за умови комплексної роботи усіх систем. Для удосконалення системи управління якістю продукції, необхідно визначити етапи формування моделі якості на підприємстві при цьому використовувати ієрархічну структуру визначення властивостей, які формують конкурентоспроможність продукції на ринку, та запровадити міжнародну систему аналізу ризиків критичних точок технологічного процесу (НАССР).

3.2. Пропозиції щодо підвищення управління якістю та конкурентоспроможністю продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій»

ТОВ «Агрофірма-Обрій» приділяє велику увагу забезпеченню високого рівня показника якості продукції, адже для того, щоб її продукція була конкурентоспроможною, необхідно звертати увагу на її якість. Якість продукції є найважливішим інструментом для утримання та завоювання позицій на ринку, тому кожне підприємство приділяє велику увагу щодо забезпечення високого рівня показника якості продукції.

Найбільшою складністю оцінки конкурентоспроможності підприємства ми вбачаємо те, що його діяльність має низку специфічних властивостей, які не дають змоги використовувати методи оцінки, які зазвичай застосовуються до підприємств інших видів діяльності. До таких особливостей відносять зовнішні ризики, які підприємство не здатне контролювати, зокрема кліматичні умови, волатильність цін на насіннєвий матеріал, добрива, засоби захисту рослин, мінливість цін реалізації продукції агровиробників тощо.

У сучасних умовах розвитку ринкової економіки ми спостерігаємо поглиблення інтеграційних процесів, лібералізація умов торгівлі сільськогосподарською продукцією, відбувається орієнтація на зовнішні ринки, та приділяється значна увага до якості продукції.

Щоб вирішити дану проблему керівництву ТОВ «Агрофірми-Обрій» слід здійснити низку заходів щодо підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції. Основними з них є:

- підвищення інвестиційної привабливості для впровадження інноваційних технологій у виробництво;
- розробити ефективну маркетингову стратегію на підприємстві;
- удосконалити моніторинг зовнішнього середовища;
- забезпечити регулярне підвищення кваліфікації працівників;
- якісно управляти ризиками операційної діяльності;
- здійснювати постійний контроль за якістю управління;
- удосконалювати нормативно-правову бази в сфері сільського господарства;
- на вітчизняному і на зовнішньому ринках розширити коло споживачів.

Проблемами управління якістю та підвищенням конкурентоспроможності повинні займатися як керівники вищих рівнів – уряд, так і керівники нижчих рівнів – керівники окремих господарських одиниць та можновладці на місцях.

Тому, політика керівництва має бути налаштована на те, щоб всі співробітники Товариства успішно працювали і їх об'єднувала одна мета – здатність їхнього підприємства перевершити конкурентів даної галузі в конкурентному середовищі. Отже, головна цільова настанова систем якості,

побудованих на основі стандартів ISO 9000, – це забезпечення якості продукції, яку потребує замовник, і надання йому доказів у здатності підприємства зробити це.

Виходячи з вище наведеного запропонуємо наступні шляхи, які знайшли відображення у практиці зарубіжних країн, а саме:

- систематичне та повсякчасне навчання персоналу Товариства методам бездефектної праці, постійний контроль за дотриманням технологій, залучення всіх працівників до управління якістю продукції;
- широке впроваджувати наукові розробки в область управління і технологій;
- здійснювати аналіз та постійний контроль за виробництвом;
- максимально використовувати можливості людини, та приймати міри зі стимулювання творчої активності, виховувати патріотизм до свого підприємства;
- розвивати корпоративний дух;
- всі роботи пов'язаних з оцінкою та підтвердженням якості проводити на законодавчій основі;
- створити регіональну інфраструктуру та мережі національних організацій, уповноважених проводити роботи із сертифікації продукції та систем якості, акредитації лабораторій, реєстрації спеціалістів з якості тощо;
- розвивати інтеграцію по стадіях життєвого циклу продукції;
- розвивати аудит якості.

Велику роль відіграватиме впровадження правильної маркетингової політики. Основними напрямками покращення рівня якості продукції підприємства для підвищення конкурентоспроможності є стандартизація та сертифікація. По-перше, стандартизація встановлює уніфіковані правила та норми якості продукції, що сприяють упорядкуванню виробничих процесів і забезпеченню відповідності вимогам ринку. По-друге, стандартизація важлива для створення конкурентоспроможної продукції, яка відповідає очікуванням споживачів. Водночас сертифікація забезпечує об'єктивну оцінку якості

продукції згідно з встановленими стандартами. Крім того, стандартизація включає проведення перевірок, аудитів, тестування щоб підтвердити відповідність продукції встановленим нормам, що дозволяє підприємству забезпечити якість та безпеку своїх товарів, а також отримати довіру споживачів. Ці процеси є важливими для підвищення конкурентоспроможності Товариства, адже вони забезпечують високу якість продукції, що призводить до збільшення продажів, розширення ринків збуту та збільшення прибутку. Крім того, такий підхід сприяє відновленню виробничої сфери в Україні, стабільному розвитку бізнесу та його позитивній репутації на ринку.

Отже, щоб підвищити якість продукції та ефективність діяльності ТОВ «Агрофірма-Обрій», необхідно керівництву постійно вдосконалювати систему управління якістю. Сьогодні, коли продукція Товариства користується великим попитом у зарубіжних країнах, то найбільш дієвим буде впровадження міжнародних стандартів якості в систему управління якістю на підприємстві.

3.3 Підвищення якості та конкурентоспроможності продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій» за допомогою оновлення технічної бази підприємства та за умов зберігання продукції

ТОВ «Агрофірма-Обрій» використовує застаріле обладнання, включаючи комбайни John Deere 9600, трактори МТЗ-80 та жатки ЖЗК-6. Ця техніка призводить до високих витрат на обслуговування та паливо, а також частих поломок.

Після здійснення аналізу щодо отримання приблизних щорічних витрат на обслуговування техніки то дізнаємося, що за 10 років підприємство витрачає на техніку \$420 000, таблиця 3.1.

Застаріла техніка не тільки вимагає до себе більш важкого та дорогого уходу, а і суттєво впливає на якість продукції, тому було запропоновано підприємству план оновлення техніки на 10 років за для покращення якості продукції.

Таблиця 3.1 – Витрати на обслуговування теперішнього обладнання

Тип обладнання	Кількість	Щорічні витрати на обслуговування	Щорічні витрати на паливо	Сума витати на обслуговування та паливо
Комбайни John Deere 9600	6	\$30,000	\$10,000	\$240,000
Трактори МТЗ-80	18	\$5,000	\$3,000	\$144,000
Жатки ЖЗК-6	12	\$2,000	\$1,000	\$36,000
Разом	36			\$420,000

Було проведено аналіз сучасної техніки та було запропоновано закупити наступну техніку:

1. Комбайн John Deere S700 за ціною \$400,000 за одну одиницю.
2. Трактор John Deere 6R за ціною \$150,000 за одну одиницю.
3. Жатки сучасного \$50,000 за одну одиницю.

Витрати на оновлення техніки представлені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Витрати на оновлення техніки

Рік	Комбайни (одиниць)	Трактори (одиниць)	Жатки (одиниць)	Витрати на комбайни	Витрати на трактори	Витрати на жатки	Загальні витрати
1	0	3	0	\$0	\$450,000	\$0	\$450,000
2	0	3	0	\$0	\$450,000	\$0	\$450,000
3	0	2	4	\$0	\$300,00	\$200,000	\$500,000
4	0	2	4	\$0	\$300,00	\$200,000	\$500,000
5	1	2	0	\$400,000	\$300,00	\$0	\$700,000
6	1	2	0	\$400,000	\$300,00	\$0	\$700,000
7	1	0	2	\$400,000	\$0	\$100,000	\$500,000
8	1	0	2	\$400,000	\$0	\$100,000	\$500,000
9	1	2	0	\$400,000	\$300,00	\$0	\$700,000
10	1	2	0	\$400,000	\$300,00	\$0	\$700,000
Ра- зом	6	18	12	\$2 400 000	\$2 700 000	\$600 000	\$5 700 000

Далі найважливішим етапом це розрахувати скільки грошей буде економити підприємство з однієї одиниці техніки. Оцінюємо економію за перший рік для комбайна, трактора і жатки та підсумовуємо:

•Комбайн:

○ Старі комбайни: $\$30,000$ (обслуговування) + $\$10,000$ (паливо) = $\$40,000$ на одну одиницю на рік.

○ Нові комбайни: $\$5,000$ (обслуговування) + $\$3,000$ (паливо) = $\$8,000$ на одну одиницю на рік.

○ Економія: $\$40,000 - \$8,000 = \$32,000$ на одну одиницю на рік.

•Трактор:

○ Старі трактори: $\$5,000$ (обслуговування) + $\$3,000$ (паливо) = $\$8,000$ на одну одиницю на рік.

○ Нові трактори: $\$2,000$ (обслуговування) + $\$1,500$ (паливо) = $\$3,500$ на одну одиницю на рік.

○ Економія: $\$8,000 - \$3,500 = \$4,500$ на одну одиницю на рік.

•Жатка:

○ Старі жатки: $\$2,000$ (обслуговування) + $\$1,000$ (паливо) = $\$3,000$ на одну одиницю на рік.

○ Нові жатки: $\$1,000$ (обслуговування) + $\$800$ (паливо) = $\$1,800$ на одну одиницю на рік.

○ Економія: $\$3,000 - \$1,800 = \$1,200$ на одну одиницю на рік.

Щорічна економія на кожну одиницю:

•Комбайн: $\$32,000$

•Трактор: $\$4,500$

•Жатка: $\$1,200$

Зниження втрат врожаю. Оцінюємо вигоду від зниження втрат врожаю (щорічно зменшуємо втрати на 1% від 10,000 тонн з врожайністю по $\$200$ /тонна):

• $10,000 \text{ тонн} * 0.01 * \$200 = \$20,000$ щорічно

На основі отриманих розрахунків отримуємо таблицю 3.3

Таблиця 3.3 – Таблиця економії та вигоди за 10 років

Рік	Економія на комбайнах	Економія на тракторах	Економія на жатках	Загальна економія	Зниження втрат врожаю	Зниження витрат на очищення	Загальна вигода
1	\$0	\$13,500	\$0	\$13,500	\$20,000	\$10,000	\$
2	\$0	\$27,000	\$0	\$27,000	\$20,000	\$10,000	\$
3	\$0	\$36,000	\$4,800	\$40,800	\$40,000	\$10,000	\$
4	\$0	\$36,000	\$9,600	\$45,600	\$40,000	\$10,000	\$
5	\$32,000	\$45,000	\$9,600	\$86,600	\$60,000	\$10,000	\$
6	\$64,000	\$54,000	\$9,600	\$127,600	\$60,000	\$10,000	\$
7	\$96,000	\$54,000	\$12,000	\$162,000	\$80,000	\$10,000	\$
8	\$128,000	\$54,000	\$14,400	\$196,400	\$80,000	\$10,000	\$
9	\$160,000	\$63,000	\$14,400	\$237,400	\$100,000	\$10,000	\$
10	\$192,000	\$72,000	\$14,400	\$278,400	\$100,000	\$10,000	\$
Разом	\$672,000	\$454,500	\$88,800	\$8870	\$600,000	\$100,000	\$

Оцінімо додатковий дохід від підвищення якості зерна. Припустимо, що якість зерна покращується, і ми можемо продавати зерно на 5% дорожче. Припустимо, що у нас 10,000 тон продукції та ціна за тонну буде 200\$, тоді додатковий дохід вираховується за наступною формулою:

Додатковий дохід

= кількість тон * (нова ціна за тонну
– початкова ціна за тонну)

Таблиця 3.4 – Таблиця додаткового доходу від покращення якості зерна

Рік	Поточна ціна за тонну	Поточний дохід 200\$ за тонну	Нова ціна за тонну	Новий дохід 210\$ за тонну
1	\$200	2,000,000	\$210	\$2,100,000
2	\$200	2,000,000	\$210	\$2,100,000
3	\$200	2,000,000	\$210	\$2,100,000
4	\$200	2,000,000	\$210	\$2,100,000
5	\$200	2,000,000	\$210	\$2,100,000
6	\$200	2,000,000	\$210	\$2,100,000
7	\$200	2,000,000	\$210	\$2,100,000
8	\$200	2,000,000	\$210	\$2,100,000
9	\$200	2,000,000	\$210	\$2,100,000
10	\$200	2,000,000	\$210	\$2,100,000
Разом		\$20.000.000		\$21.000.000

Вищенаведений аналіз демонструє, що оновлення техніки ТОВ «Агрофірма-Обрій» може призвести до значного підвищення якості та конкурентоспроможності продукції, а також до значних економічної вигоди.

Перш за все, оновлення техніки дозволить значно знизити витрати на обслуговування та паливо, що призведе до значних щорічних економії. Крім того, втрати врожаю будуть зменшені, що також призведе до додаткових фінансової вигоди для підприємства. Крім того, покращена якість зерна дозволить підприємству отримувати додатковий дохід завдяки можливості продавати зерно за більш високою ціною.

«Агрофірма-Обрій» не виключення: як провідний виробник та постачальник зернових культур на ринку, компанія постійно шукає способи покращення умов зберігання зерна з метою забезпечення високої якості продукції та оптимізації витрат.

На таблиці 3.5 представлено системи, які використовуються та витрати на їх утримання

Таблиця 3.5 – Аналіз існуючих систем зберігання продукції

Проблема	Існуюча система/обладнання	Вартість обслуговування на рік
Вентиляція	EBM-Papst R3G250	40 000 грн
Контроль за шкідниками	Degesch Phostoxin	20 000 грн
Інфраструктура зерносховищ	Strahl 10	50 000 грн
Контроль за температурним режимом	ATT-1	30 000 грн
Сортування та очищення зерна	PETKUS K218	10 000 грн

Системи, які запропоновані задля покращення умов зберігання зерна представлено в таблиці 3.6. Запропоновані системи можуть значно покращити умови зберігання зерна та підвищити якість продукції. Критичними аспектами для зберігання зерна є вентиляція, контроль за шкідниками, інфраструктура зерносховищ, контроль за температурним режимом, сортування та очищення зерна.

Таблиця 3.6 – Системи задля покращення умов зберігання зерна

Проблема	Нова система/обладнання	Вартість нового обладнання	Вартість обслуговування на рік	Очікуване покращення якості (%)
Вентиляція	AgriCool 5000	200 000 грн	20 000 грн	30%
Контроль за шкідниками	PestMaster 3000	150 000 грн	15 000 грн	25%
Інфраструктура зерносховищ	GrainMaster 2000	300 000 грн	30 000 грн	40%
Контроль за температурним режимом	TempGuard 4000	250 000 грн	25 000 грн	20%
Сортування та очищення зерна	SortexPro 6000	200 000 грн	20 000 грн	35%

Застосування нового обладнання AgriCool 5000, PestMaster 3000, GrainMaster 2000, TempGuard 4000 та SortexPro 6000 дозволить знизити витрати, підвищити ефективність і досягти значного покращення якості зберігання зерна на 30%, 25%, 40%, 20% та 35% відповідно. Такий комплексний підхід до управління умовами зберігання допоможе збільшити виходи якісної продукції і знизити втрати від погіршення умов зберігання.

Отже, оновлення техніки та ефективне зберігання зерна є стратегічно важливим кроком для підвищення ефективності та конкурентоспроможності ТОВ «Агрофірма-Обрій» у сучасному ринковому середовищі.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дають змогу зробити наступні висновки:

1. З'ясовано, що конкурентоспроможність – одна з головних складових успіху будь-якого підприємства. Конкурентоспроможність продукції підприємства – здатність підприємства створювати, виробляти і продавати товари та послуги, цінові й нецінові якості яких привабливіші, ніж в аналогічній продукції конкурентів.

2. Узагальнюючи наведені підходи науковців, вважаємо, що якість продукції – це сукупність економічних, функціональних та естетичних властивостей, які відповідають конкретним потребам споживачів. Принциповість такого визначення полягає у врахуванні проявлення властивостей продукції в певних умовах споживання. За останніми положеннями теорії менеджменту такий підхід повинен бути доповнений з урахуванням потреб формування активної позиції вивчення та прогнозування вимог споживачів, формуючи тим самим культуру споживання.

3. Доведено, що управління якістю продукції це – підтримка, забезпечення потрібного рівня якості продукції в процесі її розробки, виготовлення, обігу, експлуатації й споживання, яке здійснюється за рахунок систематичного контролю якості й цілеспрямованого впливу на умови і чинники, котрі впливають на неї. Система управління якістю – частина системи управління підприємством, яка спрямовується на досягнення вихідних результатів відповідно до цілей у сфері якості з метою задоволення потреб, очікувань та вимог зацікавлених сторін.

4. Підприємство ТОВ «Агрофірма-Обрій» – одне з провідних господарств Хмельницької області. Основними напрямками діяльності ТОВ «Агрофірма-Обрій» є вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур для задоволення потреб ринку та одержання максимально можливого прибутку. Одним із найважливіших елементів внутрішнього середовища агрофірми є його організаційна структура управління. До

організаційної структури ТОВ «Агрофірма-Обрій» відносять сукупність і взаємозв'язок усіх служб і підрозділів, що здійснюють свою діяльність на підставі поділу і кооперації праці.

З фінансово-економічної діяльності бачимо, що підприємство розвивається та прослідковується зростання прибутковості та рентабельності його діяльності, а також відбувається приріст обсягів виробництва та реалізації продукції.

5. Розробка, сертифікація та підтримка системи управління якістю у стані дієздатності є одним із стратегічних напрямів діяльності ТОВ «Агрофірма-Обрій», що значно підвищує їхню результативність, економічну ефективність та конкурентоспроможність на вітчизняному та світовому ринку. Управління якості продукції на підприємстві організовано на належному рівні: проводиться контроль за ходом виробничих процесів; виконується технологічна підготовка виробництва, достатнє матеріально-технічне постачання.

Товариство щорічно підвищує якість продукції та дбає про ефективність його діяльності. Для цього постійно вдосконалює систему управління якістю. Для того, щоб експортувати свою продукцію доцільніше замість вдосконалювання наявних вітчизняних стандартів пристосовувати її до міжнародних стандартів якості.

6. До економічних проблем у сфері якості продукції варто включити рівень кваліфікації працівників, зниження технологічного рівня виробництва, витіснення з внутрішнього та зовнішнього ринків; відсутність достовірної інформації про ринки збуту, ефективність вимірювальних засобів та точність технологічних процесів.

7. З метою удосконалення системи управління якістю продукції ТОВ «Агрофірма-Обрій, слід: визначити етапи формування моделі якості на підприємстві, запровадити міжнародну систему аналізу ризиків критичних точок технологічного процесу (НАССР), оновити технічне обладнання та умови зберігання зерна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балабанова Л. В., Холод В. В. Стратегічне маркетингове управління конкурентоспроможністю підприємств : навч. посіб. Київ : ВД «Професіонал», 2006. 448 с.
2. Балановська Т. І., Гоголя О. П., Троян А. В., Борецька З. П. Інноваційні підходи до формування системи управління якістю сільськогосподарського підприємства як спосіб адаптації до вимог ринку. Біоресурси і природокористування. 2013. Т. 5, № 5-6. С. 146-154.
3. Башук Г. О. Економіко-інноваційна модель конкурентоспроможності продукції в Україні. Економіка та держава. 2013. № 6. С. 102-10.
4. Гринь В.І. Сутність та фактори конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. 2012. Вип. 2 (5). Т. 3. С. 87-92.
5. Дмитрієв І. А. Конкурентоспроможність підприємства: навчальний посібник / І. А. Дмитрієв, І. М. Кирчата, О. М. Шершенюк. Харків : ФОП Бровін О.В., 2020. 340 с.
6. Должанський А. М., Очеретна Н. М., Ломов І. М. Системи управління якістю: навч.посіб. Дніпро, 2009. 390 с.
7. Драган О.І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти : монографія / О.І. Драган. Київ : ДАКККиМ, 2006. 160 с.
8. Желуденко К. В. Сутність та фактори конкурентоспроможності продукції підприємств України. Інтелект ХХІ. 2017. № 1. С. 66-71.
9. Конкурентоспроможність підприємства : підручник. Київ : ЦУЛ, 2020. 320с.
10. Конкурентоспроможність продукції скотарства і птахівництва України в системі євроінтеграції : монографія / [М. М. Ільчук, І. А. Коновал, І. В. Мельникова та ін.]. Київ : Вид-во ТОВ «Аграр Медіа Груп», 2015. 321 с.
11. Костюченко М. П. Теоретико-методологічні аспекти управління якістю : навч. посіб. для студ. техн. спец.: у 2 ч. Ч. 2 / М. П. Костюченко. Київ : Кондор, 2019. 392 с.

- 12.Костюченко М. П. Теоретико-методологічні аспекти управління якістю : навч. посіб. для студ. техн. спец.: у 2 ч. Ч. 1 / М. П. Костюченко. Київ : Кондор, 2019. 424 с.
- 13.Кузьміна Т. О. Системи управління якістю : навч. посіб. / Т. О. Кузьміна, В. В. Євтушенко. Херсон : Олді-плюс, 2018. 500 с.
- 14.Лапін О. В., Фрідріф В. П. Впровадження міжнародних стандартів ISO серій 9000 та 14000, НАССР (ХАССП) і формування систем менеджменту якості на аграрних підприємствах України. Агросвіт. 2014. № 23. С. 43-47.
- 15.Лупак Р. Л., Васильців Т. Г. Конкурентоспроможність підприємства : навч. посіб. Львів, 2016. – 484 с.
- 16.Лучишина К. Л. Основи формування інтегрованої системи управління якістю аграрних підприємств. Економіка АПК. Київ, 2010. № 21. С. 57-60.
- 17.Макеєнко А. Г. Правління якістю і конкурентоспроможністю в аграрному секторі економіки країни. Агросвіт. 2013. С. 51-54.
- 18.Маркіна І. А., Потапюк І. П., Мошенець Д. О. Теоретикометодологічні засади управління якістю продукції. Економічний форум. 2018. № 1. С. 189-193.
- 19.Менеджмент організації : підручник / за заг. ред. В. П. Петкова. Київ : КНТ, 2019. 488 с.
- 20.Марцин В.С. Економічна стратегія конкурентної політики – шлях до ефективної діяльності підприємства. Проблеми науки. 2008. №11. С. 22-28.
- 21.Мороз О. В., Ткачук Л. М. Організаційно-економічні фактори управління якістю на підприємствах : монографія. Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2005. 137 с.
- 22.Мудрак Р. П., Лагодієнко В. В. Агроінфляція та індекс споживчих цін на продовольчі товари: порівняльний аналіз «Україна –ЄС». Економіка України, 2018. №1. С. 28-39.
- 23.Олійник В. О., Олійник Л. С., Пилипченко О. Г., Пугін О. С. Керування якістю продукції: сутність, принципи, основні підходи. Агросвіт. 2019. № 23. С. 79-86.

- 24.Павлова О. М., Павлов К. В., Омельчук Б. В. Формування системи управління якістю як чинника конкурентоспроможності продукції підприємств аграрної галузі. Інновації та стійкість. 2022. № 4. С.193-201.
- 25.Панченко М. О. Управління якістю: теорія та практика : навч. посіб. / М. О. Панченко ; Одес. нац. політехн. ун-т, Ін-т бізнесу, економіки та інформ. технологій, Каф. менеджменту. Київ : ЦУЛ, 2019. 228 с.
- 26.Попко О. В. Ідентифікація особливостей міжнародних систем управління якістю продукції, які діють в Україні. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Логістика. 2018. № 892. С. 165-170.
- 27.Про стандартизацію [Електронний ресурс] : Закон України від 05.06.2014 № 1315-VII. Дата оновлення: 12.05. 2022. Верховна Рада України: офіційний вебпортал парламенту України. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text> (дата звернення: 17.05.2024). Назва з екрана.
- 28.Соловей І. С., Соловей І. М. Сутність конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції. Науковий вісник НУБіП України. 2014. № 194. С. 152-155.
- 29.Стахів О. А., Адамчук Т. Л. Фактори підвищення конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств. Економіка і суспільство. 2017. № 2. С. 360-365.
- 30.Стратегічне управління : навч. посіб. / [Л. Є. Довгань, Ю. В. Каракай, Л. П. Артеменко]. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 440 с.
- 31.СТУ ISO 9000-2001. Системи управління якістю. Основні положення та словник. На заміну ДСТУ 3230-95; Введ. 27.06.2001 р. Київ : Держстандарт України, 2001. 26 с.
- 32.Теницька Н. Б. Якість продукції як чинник конкурентоспроможності підприємства. Економіка та суспільство [Електронний ресурс]. 2017. Вип. 12. Режим доступу: <http://economyandsociety.in.ua> (дата звернення 14.05.2024)
- 33.Ткачук Л. М., Калугаряну Т. К. Якість продукції: методологічні та прикладні аспекти. Ефективна економіка [Електронний ресурс]. 2013 № 5. Режим

доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2018> (дата звернення 14.05.2024)

34. Труш Ю. Я. Обґрунтування основних шляхів підвищення управління якістю продукції. Формування ринкових відносин в Україні. 2011. № 8. С. 91.
35. Управління конкурентоспроможністю підприємств : підручник / за заг. ред. Г. Т. П'ятницької. Київ : Кондор, 2017. 700 с.
36. Харченко М.О., Старченко Л. В., Лозицька Ю.А. Практичні підходи щодо підвищення оцінки конкурентоспроможності підприємства. Механізм регулювання економіки. 2015. № 4. С. 162-171.
37. Харчук Т. В. Конкурентоспроможність підприємств у системі економічного управління : монографія / Т. В. Харчук. Вінниця : Твори, 2020. 324 с.
38. Чернега О. Б. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств (організацій) : навч. посіб. для студ. ВНЗ / О. Б. Чернега. Львів : Магнолія 2006, 2017. 261 с.
39. Шевчук Н. А., Сербін О. О. Аналіз шляхів підвищення конкурентоспроможності продукції. Сучасні проблеми економіки і підприємництва : збірник наукових праць. 2020. Вип. 25. С. 84–89.
40. Шпатакова О. Л. Економічні проблеми якості продукції на сучасному етапі. Режим доступу: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2024-12-04-04/2024-12-04-04> (дата звернення 14.05.2024)
41. Цибульська Е. І. Конкурентоспроможність підприємства : навч. посіб. для студентів, які навчаються за спец. 051 - Економіка / Е. І. Цибульська ; Нар. укр. акад. Харків : Вид-во НУА, 2018. 320 с.